

హైదరాబాద్

నామ

హైదరాబాద్ లిక్చర్

నామ

హైదరాబాద్ రమణయ్య

ఈ ర చ యి త వే

—: ము ద్రి తా లు. :—

కామేశ్వరికథ (నవల)	దయ్యంపట్టినమనిషి (నవల)
లక్ష్మీంపతిగారమ్మాయిలు	మనస్తత్వాలు (కథలు)
(నాటకం)	వంటింటికుందేళ్లు (నాటిక)
కళలు : కథలు (వ్యాసాలు)	అనంతం (కావ్యాలు)
	శిలాప్రతిమ (నాటిక)

—: అ ము ద్రి తా లు :—

మాల్యా (నవల)	చైత్రకథ (నవల)
తెగనిగొలుసులోలంకెలు	చిత్రవర్షం (నాటికలు)
(నాటకం)	అపస్వరాలు (కథలు)
అధోలోకాలు (కథలు)	సాహిత్యం (వ్యాసాలు)
రాంషాహీప్రణయగాథ	విమర్శ (వ్యాసాలు)
(కావ్యాలు)	కావ్యం (వ్యాసాలు)
నవల (వ్యాసాలు)	నాటకం (వ్యాసాలు)

చ ద వ ం డి

నయాజమానా

వి. శశాంక కావూరి సంపాదక

....అనంతమైన మహాప్రవాహం ఒకటి సాగిపోతున్నది; అది కాలప్రవాహం కాదచ్చు; లేదా కాలప్రవాహంలో అంత ర్భాగమైఉన్న ఉన్నతకాద్య ప్రవాహం రావచ్చు : మహాకవుల కావ్య నిర్మల మధురసంగీతాన్ని వింటూ తన్మయం పొందే చీపులంమనం. ఈ ప్రవాహం అనాది; ఈ ప్రవాహం అనంతం; ఈ ప్రవాహం ఆద్యంత రహితం.

ఎక్కచో, ఎప్పుచో ఊరిననీరు పెల్లుబికి, ఒడ్డులొరసి, పొర్లి, పల్లపుదారుల ప్రవహించి, క్షణక్షణం విపులమై, గాఢమై, సంకిర్ణమై, ఒకచోట రాజహంసపరే, మరొకచోట కదనాశ్వం వరే, ఇంకొకచోట వర్షకాల భృష్టపయోదంవరే సమయోచిత గమనాలవిరాజిల్లుతూన్న ఆ కావ్యప్రవాహాన్ని చూచినవారికి తన్మయత్వం ఏమంతమాట :

ఈమహాప్రవాహానికి జనపదాలే మాతృస్తనాలౌతున్నవి. ఆమహా మహుల కృతులే క్షీరధారలై శాఖోపశాఖ లౌతున్నవి. యుగీన కావ్యరీతులే ప్రవాహగుణ నిర్దేశకాలౌతున్నవి. దుష్టబుద్ధి, అజ్ఞాని మసూచీ విషూచీ జాడ్యబీ జాలతో నిండిన వననాల పవిత్ర జలాలకలిపినట్లు కుకవులు కావ్యప్రయోజనాల విస్మరించి ఆయా యుగాల ప్రవాహాల కలుషితం చేశారు. కాని, ప్రవాహగుణ సంపన్నమైన పవిత్రజలాలు రోగ క్రిమిసంహారకాలుకూడా.

దేవతలైన పూర్వపురుషుల వాక్కునపుట్టి, దివ్యమై
 చెన్నొందిన ఈ మహాప్రవాహాన్ని దూరులైన సగరదుల చితా
 భస్మాలపై పనిపి వారి ఆత్మల్ని పునీతం చేయటం కోసమే ఈ
 భగీరథ ప్రయత్నం సాగిస్తున్నాను. ఇదుగో గంగావతరణమౌ
 తున్నది. పరమ శివులవలె దీనిని శిరసావహించండి. కావ్య
 దూరులైన సగరులారా : మీ ఆత్మల్ని జ్ఞానం చేసుకొండి.
 ఈ నవవేదం పఠించండి :

ఇది సాయం సంధ్య.

సాయంసంధ్య

గౌతమి.

... పశ్చిమారాకపు స్వర్ణరాంతుడు ఆరుపచ్చని గౌతమీ నదీతీరం వరంగలపై పడి విచిత్రవర్ణాల పూసుకున్న సంఘాసమయంలో, శీతల ఆలతుషారాలతో నిండిన మంచుమారుతాలు మన హృదయాల స్పృశించాలనే ఆశతో, అనునిత్యదారిద్ర్య దుఃఖాలపలువల్ని ఊక్తి, దైనందిన వేదనాపరివర్త హృదయాన్ని చేతబట్టుకొని గోదావరీనదీతీరంపై షికారుచేస్తున్నాను.

గంభీరనాట్యం చేస్తున్నది గోదావరి. ప్రకృతివర చిత్ర విచిత్ర చిత్రాల లెవిస్తున్నది. హర్షులకు వివిధగతిరాస్తు విన్యాసాల ప్రదర్శిస్తున్నది. పరిమళపునివర రాంబడిమీదకు న్నది. ఆమెనృత్యకోరాహలం నాహృదయంలో ప్రతిభిన్నిస్తున్నది. ఆమె సౌందర్యం నాకన్నుల కట్టినట్లున్నది. గంభీర ఘనోజ్జ్వలాల నాలో మంచుమారుతాలై హృదయదీక్షారంధ్రాలను స్పృశిస్తున్నవి. నానుండి గోదావరి పరిగెడుతున్నది. 'పరిగెట్టపడ్డు తల్లీ' అని ప్రార్థించ బుద్ధవుతుంది. కవికి ఆమె కౌగిలిలో కనుమోడ్చుటంకన్న కావలసినదేముంది ?

ఆమె నిర్మలాంతఃకరణంలోని మాధుర్యం చవిగొనాలనే ఆకాంక్ష ! ఆప్రవాహమే నాయోచనన్ని పునీతం చేయాలనే వాంఛ ! ఆలోచనలు నిశ్శలాలనే ఆవేదన !

నా ఆవేదనని ఆమెతో చెప్పుకోవాలి. అందుకే ఆగ
మంటాను ఆమెని ! ఏనాటి సంబంధమో మా ఇద్దరికీ ! అందుకే
ఎలుగెత్తి ఆక్రోశించాను :

ఓ దివ్యగౌతమీ, ఓ భవ్యగంగ !
పారకే పారకే పరుగులన్ వారి.

నీనీలి నీలాల నినదించు తరగ
చిత్రించు చిత్రాల చిత్రకారులకు

నీ చిరుతరగల నృత్యవిన్యాస
మ్మానపేళునిభంగి నడకెంచ నీవె.

నీ చిరుతరగలన్ నినదించు రవళి
నాలోన లోలోన నడయాడ నీవె.

లోలోన కనరాని లోతు నీడలను
అమృతమ్ము చిలికించు ఆర్ద్రగాత్రాల
పాడనీ పాడనీ పదిమంది కవుల
పాడనీ పాడనీ పదిమంది కవుల.

ఓ దివ్యగౌతమీ ! ఓ భవ్యగంగ !
పారకే పారకే పరువులన్ వారి.

పన్నుండు నీనుండి పరతెంచు మధువు
 నాలోన లోలోన నటియింపజేసి **ACC NO. 1648**
 నీనీలి తరగలన్ నిత్యకాగిని **8948(3)**
 కనుమోద్య నీయవే కవినై న నన్ను **RAM**
 నీ నీలినీలాల నిర్మలత్వాన
 ప్రసరించి ప్రవహించు ప్రభయే నీ ఆత్మ
 మాపైన నిండార ప్రసరించుదనుక
 నుడిగొని నదియించి చోద్యమ్ము గొలుపు.

ఓ దివ్యగౌరమీ ! ఓ భవ్యగంగ !
 పారకే పారకే పరుగులన్ వారి.

నిష్ఫలయోచనా ! నిలుచుండు చాలు !
 మంజులమ్మగు దివ్య మకరంద నదము,
 ఈకవీ హృదయమ్ము ప్రవహించి నిన్ను
 తఱుకొత్తు భావాల తన్నివేనెడిని.
 ఎందుకే ననువీడి పరుగులన్ పెడుదు ?
 ఎన్ని శతాబ్దాల ఎరుకయే మనది !
 ప్రవహించి ప్రవహించి పరుగెత్తిపోక
 నామాట నాబాధ చెప్పుకోనిమ్ము.

ఓ దివ్యగౌరమీ ! ఓ భవ్యగంగ !
 పారకే పారకే పరుగులన్ వారి.

చైతన్యం.

ఏమిటో నాపెద్రిగాని, ఈ మహాప్రవాహం 'అనంతం' కదా ! ఎక్కడికి పోతుందిది ? నాకుముందు ఎందరు కవులీ అనుభూతుల్ని పొందరేదు ? ఎందరి ఆవేదనల్ని ఆమె విన రేదు ? ఎందరికి తన అమృతాన్ని ప్రసాదించి వారిజీవితాల పునీలం చేయలేదు ?

ఏనాటివారి కవులు ? ఏనాటివారి కవులు ? గుండెల్లో కుంపటితో పెదవులపై చిరునవ్వులుచిందే కవులు ఈనాటివాళ్లా? లక్ష సంవత్సరాలన్నా కసికం వేయి సంవత్సరాలన్నా పయస్సు గలవాళ్లు. ఆ నాటివీ గోదావరి. భృగువనతత్రంలాంటి కవి యశస్సు, ఆర్ద్రానయనాలలో, కంపితగళాలలో నూత్ని చైతన్య ప్రసంతిని ప్రపంచానికి ప్రసాదించే దీక్షకంకణులుకదా కవులు !

ఈ మంత్రజాలాల అమృతశీకరాలు నాలో రావించిన జ్ఞానబోధకు నేను బద్ధుణ్ణయ్యాను. ఆ చైతన్యస్రవంతికి బద్ధుణ్ణయ్యాను. పూర్వకవి ప్రతిభా విశేషాలకు ముగ్ధుణ్ణయ్యాను. అందుకనే ఇంత దర్పం వచ్చింది నాలో; అనూనమైన సాంప్రదాయమే నాకీ అహంకారాన్ని కలిగించింది. ఆ అహంకారంతోనే నేనిట్లా ప్రకటించాను :

1

నవ్వే — చిరునవ్వే
ముసలీ — ముదుసళ్ళం
ముదిమీ ముదుసళ్ళం
దశ శతాబ్దులు
శత శతాబ్దులు
వయసే మా వయసే

2

సౌప్తిక నిశ్శబ్దం
ఈ ధృవనక్షత్రం.
వాలికే హిమకణాల
వాణికే నిశగళం
ప్రపంచానికే ప్రపంచానికే
ప్రసాదించుతాం.

3

అశ్రాంతము విశ్రాంతీ
స్రవంతిలోనే
నూతన మేదైనా
చేతన రూపేణా
ప్రపంచానికే ప్రపంచానికే

4

నవ్వే చిరునవ్వే
ముసలీ ముదుసళ్ళం
ముదిమీ ముదుసళ్ళం
దశ శతాబ్దులు
శత శతాబ్దులు
వయసే మా వయసే

త పరిఫలం

....చైతన్యం మండుతున్న అగ్నిలాంటిది. అది మన పాపాలను దహిస్తుంది; మనజీవితాలకు వెలుగిస్తుంది. వివేకికి ఈ చైతన్యం ఆహితాగ్ని లాంటిది. సృష్టి గమనాన్ని, సృష్టి పరిణామాన్ని అవగతం చేసుకోతానికే ఈ చైతన్యం సిద్ధిస్తుంది. అప్పుడు కవికి సృష్టిలోని సర్వవస్తువులకీ అర్థం గోచరిస్తుంది. పదాల అవయవార్థాల విడిచి పదసమ్మేళనంలో అలంకారిక తాత్వికార్థాలను క్రుమ్మరించటంకోసం ఈచైతన్యం తోనే వర్తిస్తాడు కవి.

ఒక సీతాకోకచిలుక కనిపిస్తుంది. దానిరెక్కలలో ముదిరించుకొన్న మనోహరవరాలచూచి ముగ్ధులనొకరినొకరి

ఆ తర్వాత మన హృదయంలోని ఛావల చిత్రవర్ణాలుకూడా జ్ఞాపకంవచ్చి దాన్ని నోరారా

“నా మూగలోని పలుకా !”

అని పిలుచుకుంటాము. అంతవఱకూ స్తబ్ధులమై తిలకిస్తూ కూర్చున్న మన ఆత్మలు ఉప్పొంగి శబ్దాల రచిస్తాయి. గానాల పలికిస్తాయి; ఛావల ఒలికిస్తాయి. మనహృదయంకూడా దానితో సమంగా నర్తించాలని మధనపడుతుంది: తనలో, మరుపురాని ఆ సౌందర్యాన్ని ముద్రించుకోవాలని చూస్తుంది, మన చైతన్య మట్లాకాదు. ఆ సీతాకోకచిలుకనే

“నా జీవలోక విదితా !”

అని సంబోధిస్తుంది. విశ్వ రహస్యాన్ని ద్యోతకంచేసే మహా శక్తిని ఆ రంగురెక్కల పురుషులో చూస్తుంది. మొదట గొంగళి పురుగుగా — జుగుప్సాకరంగా కనిపించినదే రాలక్రమేణా అపు రూప సౌందర్యరాశిగా కనిపించటం మన చైతన్యానికి ఆశ్చర్యాన్ని కలిగిస్తుంది. అందుచేతనే గతకాల దౌర్భాగ్యం దానిలో నిద్రించుచున్నట్టుగా తోస్తుంది. లేపితే ఆనిద్ర వదలి జుగుప్సా కరమైన తొలిరూపం నేటికీ ఈ సౌందర్యరాశిలో గోచరిస్తుందా అన్నట్టు అనుమానం కలుగుతుంది. నేడు, ఒకప్పటి గొంగళి పురుగువలె నిద్రావస్థలో మునిగిన మానవజాతి చైతన్య మూర్తియై ఒకనాడు సీతాకోక చిలుకలవలె వికసించే రోజు రావచ్చు. ఆ ఆశ కలుగుతుంది మనకి ! నిజమే దుర్భరవర్త

మానం గల మానవు ఓజ్వల భవిష్యత్తు ఉంది. అందుకనే ఆ సీతాకోకచిలుకను విడువబుద్ధిరాదు. ఆ సీతాకోకచిలుక నేర్చే పాతాన్ని స్మరిస్తే ఇలా పాడబుద్ధవుతుంది

ఓ సీతకోకచిలుకా !

నా మూగరోని పలుకా !

పరుగిడుచు పారిపోరే

నా జీవలోకవిదితా !

నా దృష్టి దాటిపోకే

సీతోటి ఆదలందే

నా గుండె పొంగిపోవు.

ఓ సీతకోకచిలుకా !

పరుగెత్తి పారిపోరే

ముద్రించు హృదయమందే

చిత్రించుకొందు నిన్నే

నీ మొదటిరోతరూపున

కాలాన ఎడిచిపెట్టే

విపరీతసృష్టి స్నిగ్ధా !

ఓ సీతకోక చిలుకా !

పరుగెట్టి ఎగిరిపోకే

చనిపోవు కాలమంతా

నిద్రించుచుండు సీలో.
నావంటి దుఃఖితులలో
చైతన్యమూర్తులంతా
నీవలెనే అవతరించున్.

ఓ సీతకోకచిలుకా !
నామూగలోని పలుకా !
నాటివలోక విదితా !
వరిగెట్టి పారిపోరే
నాదృష్టి దాటిపోరే

కుసుమలాస్యం

.... ఒక సాయంత్రం ఇంటిదగ్గరే విశాలమైన ముందు వాకిట్లో పడకకుర్చీలో నడుమువాల్చి, కాళ్ళాడిస్తూ ఎదురుగా వీధిగుమ్మం ప్రక్కన విరియబూసిన గరుడవర్ధనాన్ని చూస్తున్నాను. ఆకుల అడుగున బంగారు పిచ్చుకగూళ్ళవలె వ్రేలాడుతున్న చీకట్లు, పైన కారునల్లని రాత్రి నక్షత్రాలవలె తల విప్పకు నర్తించే తెల్లని గరుడవర్ధనాలూ కనిపిస్తాయి. ఎందుకో ఆ చీకట్లకు ఆకులతో ఆ గుసగుసలు! నా మనస్సు కలతపడి, వివిధ భావాలను విరియించుకొంది. నావైపుచూసి నవ్వుతాయి పువ్వులు. పువ్వుల్లో పువ్వునై ఆకుల్లో ఆకునై ఆడుకుంటాను.

ఆ సౌందర్యమే నా హృదయాన్ని ప్రేమగిస్తున్నట్టుంటుంది. వట్లమర్చిపోయి 'హాయిహాయి!' అనుకొంటున్న నాకు 'ఔసు ఔను'న్నట్లు గరుడవర్ధనాలు తలలాడిస్తాయి; నిజమే కావచ్చు. ఎంత చీకటిలో, ఎంతటి నిరాశలోకూడా మధురభావాలే మానవత్వాన్ని నిలుపుతవేమో ననిపిస్తుంది నాలోనాకే.

తలిరు విరులను తాక
ఇరులు తురిమినవేళ
చిరుగాలి చెలరేగి
పూవు పొత్తిళ్ళలో
గుబురు చివురులతోన
గుసగుసల్ అడినది.

అవుడె నామనసులో
భావాల దొంతరలు
మొగడు తలపులతోన
నర్తించి నర్తించి
నాలోన లోలోన
విరిసినవి కురిసినవి.

మనక చీకటి మూయు
ముసుగులో మగతగా

తిగిసోన కురియుచును
మనసార చిబ్బలార
గరుడవర్ధన సతులు
పకపరా నద్వినవి.

మంద మధురస్మితపు
విమల ముక్తాశ్రీలు
కమ్మదిన మొలికింప
పూవులో పూవునై
నతులతో సుతులతో
నర్తించినానపుడు

ఆత్వదీయానంద
సౌందర్య శోభరే
స్నిగ్ధ హృదయాలతో
తైవారమొనరించి
వన్నె వన్నెల వీణ
సొగసుగా మీటినవి.

గరుడవర్ధన బృంద
సుమనాలు హసనాల
బలికించ వలికించ
శ్లాఘితకల్పి లయకల్పి

పలుమారు వాటితో
పకపకా నవ్వితిని.

అసుకోని ధావాల
ఆవేశమందునే
'హాయి హాయి హాయి'
అన్నానొ రేదో
తలలూచె తలలూచె
గరుడవర్ధన సతులు.

కార్తిక పౌర్ణిమా
కౌముదులమించి
వెలుగొంది వెలుగొంది
వెలరేనిహుచు
చుటగాలిలో నెగిరె
గరుడవర్ధన సతులు.

ఒరపుమీరగ నెరపు
గరుడవర్ధన గముల
పొదలలో పెనురొదల
మెదలు తుమ్మెదజాలు
కొదమ చెలిగీతాల
పాడినవి పాడినవి.

అప్పుడు నా ఎడదలో
అనిపించెనది ఏమొ
కారుచీకట్లలో
పటు నిరాశలలోన
మానవాని తేల్పు
మధుర ధావాలని.

బాలలారా!

పువ్వులు జ్ఞాపకం వచ్చినప్పుడల్లా నాకు పిల్లలు జ్ఞాపకం వస్తారు. తల్లులు మొగ్గలు తొడిగిన మొక్కలు; దరవికన్వర కుటుంబాలు పిల్లలు. ఆ పిందెల్ని, పువ్వుల్ని చూస్తూంటే మనస్సులో అవిరళానందం కలుగుతుంది. చిన్నపిల్లలు, చిరు నవ్వులు, స్త్రీలు, పువ్వులు లేకపోతే ఈజగత్తుకు సౌందర్యమే లేదేమో !

అనుక్షణ దుఃఖభూయిష్టమైన ఈ లౌకిక జగత్తులో అప్పుడు పుట్టిన బిడ్డకన్నా ఆనందదాయి ఏది ?కాని దరి ద్రింతో. రోగాలతో కృంగి కృశించిపోయిన ఈ ప్రపంచం మెడలో పనిబిడ్డలు నేడు బండరాళ్లుగా మారుతున్నారేమో అనే ఆలోచనకూడా వస్తుంది. స్వర్గలోకంలోని ఏ అమూల్య సుఖాలను విడిచిపెట్టి ఏకాపవల్ల ఈలోకంలోకి ఆవతరించ వలసి వచ్చిందో ఈ దేవతలనుకున్నప్పుడు

“కాలపరిధిపై జారిపడితిరా!”

అనిపిస్తుంది. పరాత్పరుని ప్రాంగణంనుంచి నేలమీదపడి విక
సించటంకోసం రాలిపడ్డ మొగ్గరే పిల్లలేనూ !

తియ్యని రేకలతో నిండిన గులాబి, వికసించని మొగ్గ
మనల్ని ఊరించి, మైమరపించి, క్షణంలో నశించినట్టు మదుర
స్వృతుల్ని మాత్రమే విడిచి మాయమయ్యే పనిపాపల్ని తల
పోస్తే దుఃఖం ఇనుమడిస్తుంది. క్షణంలో మాయమైన ఆక్షణ
ప్రభులకోసం, ఆ హరివిల్లులకోసం ఎంత దిగులు పడతాయో!

ఆలోచిస్తే వారిచీవితాధ్యాయాల్లో

“నవ్వేదల్లా ఎట్లాపోవునా

ఏడ్చేదల్లా ఎట్లామిగులునా”

స్పష్టంగా, చదివినట్టు అర్థమవుతుంది. అలాంటి పిల్లలవల్ల
కలిగినకడుపుశోకం ఎంతమాటన్నా అనిపిస్తుంది. ఆదుఃఖంతోనే

కన్నకల్లి లలికడుపులు పండిన

పూపల్లారా, పాపల్లారా

కృత్రిమమెరుగని పువ్వుల్లారా

కన్నుల విప్పని కందుల్లారా

గతియించిన ఓ చిటికె వెలుగులో

మెరసి మెరసి చిరునవ్వుల నవ్వే

నిగ్గిపడే నా పాపల్లారా. పూపల్లారా
కాలపరిధిపై జారిపడితిరా

మీ చిరునవ్వుల మైమరపించే
బాలల్లారా, బేలల్లారా
ప్రకృతిలోపలి కృత్రిమ తత్వం
ఊరించును మీ వలపుల జల్లీ
కవ్వించును మీ పోలికచూపి
అంతలోనే ఇతె పోగొట్టును మిము
క్షణత్ప్రభలుగా వెలిగిపోదురా !
కన్నుల హరివిల్లుంచిపోదురా !
గడియో అరగడియో ఆనందాబ్ధిని
ఓలాడించితె మాయమౌదురా
ఇంద్రిధనస్సలె, ఈలపాటవలె

పూవుల్లారా, పాపల్లారా
కన్నులు విప్పని కందుల్లారా
కపటాలెరుగని బాలల్లారా
మీరే మీరే మా కన్నులలో
ప్రాప్తంచక విజ్ఞాన గ్రంథములు
మీరే మీరే మాకన్నులలో
వెలుగునీడలూ సుఖదుఃఖాలూ

అనంతాలు, సంతోషాలు
ప్రపంచిక విజ్ఞాన గ్రంథములు
ప్రపంచముంచిన గ్రంథాలూ
ప్రపంచముండిన గ్రంథాలు.

నప్పేదిరా ఎట్లాపోవునా
ఏదేదిల్లా ఎట్లా మిగులునా
చదివెదమండీ మీ పుటల్లో
అరమోడ్చండీ కన్నుతామరల
పూవుల్లారా, పూపల్లారా
పాపల్లారా, బాలల్లారా
వెలుగుమాసిన — మరునిమిషంలో
ఎటునెటు పోవునా మనప్రాభవములు ?
జారిపోతిరా మారిపోతిరా క్షణత్రుభలుగా.

పుట్టిబోవు ఓ బాలల్లారా, పూపల్లారా
పుట్టకండి ఇక పుట్టకండి ఓ పూవుల్లారా
కాలినకడుపున మంటలుండుటలు
పుత్రశోకమున నరకముండుటలు
ఎరుగన్నేరని పాపల్లారా, కంటిల్లారా
పుట్టిబోవు ఓ బాలల్లారా, పూపల్లారా
పుట్టకండి ఇక పుట్టకండి ఓ పూవుల్లారా.

ఉపేంద్రా!

... ఆ బాధ ఎంతవరకూ వచ్చిందంటే, జీవితంలోని ఏ మంచినిగాని, ఏ అనందాన్నిగాని శంకించే దుఃస్థితికి తెచ్చింది. అన్నింటా, అన్నింటా దుఃఖమే కనిపించే దుఃఖ భాగుణ్ణయ్యాను.

ఎందుకు, 1944 నవంబర్ ఇరవై రెండుననుకుంటాను. సోమసుందర్ కొడుకు ఉపేంద్రా ఏడురోజుల పిల్లాడు. అత గాణ్ణి చూడాలని, నేనూ సో. సు: మాన్సు వెళ్లాం. ఆ పిల్లణ్ణి నాచేతికిచ్చి ఆశీర్వదించమన్నారు మాతామహుడు. నేను మనస్సులోనే ఆశీర్వదించాను. అప్పటి నా మనస్సులోని భీభత్సాన్ని, ఆవేదననీ నేనిప్పుడు వెలిబుచ్చలేను. అప్పటికే నాకు ముచ్చెమటలూ పోశాయి. ఈ పిల్లవాడు నా ఆశని పరిహసించి పట్టు నా ఆశీర్వచనాన్ని వెక్కిరించినట్టు కనిపించింది. అప్పటి నా మనోభావాల్ని ఈ గీతం ప్రతిబింబిస్తున్నది.

ఉపేంద్రా నేడు ఆ గీతాన్ని చదువుతాడు—తనమీద నేను వ్రాసిన కావ్యమని. అతడు చిరంజీవి కావాలని నేడున్నా ఆశీర్వదిస్తున్నాను.

నిన్ను చూసి నీలాగేవిచ్చిన

విరిమల్లెలు నన్నజాజులూ

దీవించే దేవతలతో
 తలలను పంకిస్తున్నయే;
 మరణించిన మూర్తులతో
 నీ చిరునవ్వున తొణికే
 సొగసు క్రిందినైర్మల్యం
 ఏదో గుసగుసలాడుతోంది.
 ఉన్నట్టుగ జడిపించే
 శక్తేదో చెమరుస్తున్నది
 వికటంగా హాసాన్ని;
 చుక్క చుక్కకీ
 మధ్యన మాగిన చీకటి
 చాపుచుంటూ ఉన్నది.
 ఏదో భయమేస్తే
 చాధకు నిట్టూరుస్తే
 నా గాఢ్పురే నీ కారతి.

సుధాపరీక్ష

మృత్యువూ, జీవితమూ - ఈ రెండూ నన్ను భయపెట్టి
 ఈ రెండిటినీ విడదీయలేని దుస్థితిలోకి నన్ను దింపాయి.

కాని అనుకుంటానిప్పుడు :

నిజంగా భయపడవలసింది మృత్యువుకురాదు. మృత్యువనేదెక్కడున్నది మరణంతప్ప? కనుక మరణించడమే దుఃఖభాజనత్వం.

జీవన్మృతుడు దుఃఖభాగిడు. జీవితం మనముందు పరుచుకున్న అవకాశంలాంటిది. జీవితానికి భయపడ్డ మనిషినినేను. ఆ రోజుల్లో 1945 అనుకుంటాను : ఒక సాయంత్రం, ఏటి కొప్పాకలో వరాహనదీశయ్యలో ఒంటిగా షికారుకు బైలు దేరాను.

దాచితో పన్ను పలకరించింది ఒక మానవ ముస్తిష్కం. దాన్నిపుచ్చుకుని పూర్వం నిగనిగా మేరిసిన కళ్లకంతర్నీ, పూర్వం చిరునవ్వుల చిందించిన పెదాల లోపలి పళ్లనీ, పూర్వం నల్లని కేశపాళాలు విరజిమ్మిన శిరోపరితలాన్నీ స్పర్శించాను.

మృత్యువుతెచ్చిన మార్పిడి. ఆ మార్పుని ఆ ముస్తిష్కమే చూచుకుంటే మృత్యువుతో ఏమని మొరపెట్టుకుంటుందో అని పించింది.

“ ఓ మృత్యుదేవతా :

ఓ సత్యదేవతా : ”

తరగ్నపై నురుగులా

పరగుకొను ఎమ్మొకటి

పాడినది పాడినది
పాటొకటి పాడినది:

“నా పుర్రే బొరుగిలను
పూచె ఆసునిపూలు
నలనల్ల ముత్యాలు
నా నీం కనుగుర్చి —
చెప్పవే చెప్పవే
చూచినావో లేదా ? ”
“ఓ మృత్యుదేవతా !
ఓ తాడునీసురా ! ”

మల్లెపూలావున్న
తెల్ల తెలయెమ్మొకటి
పాడినది పాడినది
పాటొకటి పాడినది.

“నా దోసిదోటిపై
చిలుకరించిన చిందు
ఒలుకబోసిన వెలుగు
చిట్టి నా చిరునవ్వు
చెప్పవే చెప్పవే
చూచినావో లేదా ? ”

“నా మృత్యుదేవతా :

నా కాటిదేవతా !”

గుల్లసున్నమువంటి

వెల్లనగు బొమికొకటి

పాడినది, పాడినది

పాటొకటి పాడినది.

“నా కురుల జలదాలు

నలుగడల కృమ్ముకొని

కృమ్ముకొని, వమ్ముగని

మాయమైనాయంట

చెప్పవే చెప్పవే

చూచినావో లేదో ?”

చావు

ప్రసూతివైరాగ్యం, స్మశానవైరాగ్యం — ఈరెండు క్షణ మాత్రం మనిషిని ఆవహించి విషాద భావాలతో ముంచెత్తుతాయి. కాని, మరుక్షణంలోనే చెల్లాచెదరై పోతాయి.

ఆలోచించినకొద్దీ ఈ మృత్యువుకి మనం ఎందుకు జడవాలా అనిపిస్తుంది. బైబిల్ లో ఆదం ఈవ్ లకు శాపమే నిజమైతే మృత్యువును కన్నవాడుకూడా మానవుడే. అలాంటి మానవుడు మృతించటం కాలధర్మమేనేమో !

ఈ మృత్యువుని తలచుకుని ఎన్నోసార్లు చావటం
ఎన్నోసార్లు పుట్టటం జరుగుతోంది. ఆశ, అంధకారబంధు
రమైన లోకానికి ఆకాశదీపమైనప్పుడు మనకెందుకీ చిర
కలగాలి ?

ఆ వంతతో మానవుడు ఎందుకు తననుతానే మారణ
హోమం చేసుకోవాలి ?

చావునుకన్నది మానవుడు;
చావునుగన్నది మానవుడు;
చాలామారులు చచ్చాడు;
చాలామారులు పుట్టాడు;
చచ్చేఅతనిని చూచీ
చచ్చినమూర్తులుకానీ
చావని వాంఛలుగానీ
స్వాగతమీయకపోగా
ఏదో ఏదో అనుకుంటూ
ఏదీ ఏదీ రాదంటూ
మానవుడే తన మరణంకై
మారణహోమం చేస్తాడు
దారుణహోమం చేస్తాడు.

దేవుడు

ఓయి దేవుడా : ఎంతపని చేశావయ్యా ?

కనుపించనివాళ్లకోసం కనిపించినవాళ్లని విడిచి, వెలుతుర్నివదలి చీకట్నితలచి, జీవాన్నిమాని కట్టెల్ని వెదకి, రత్నాల్నివీడి రాళ్లనే నెమకి అలసి సొలసిపోయేటంత మూర్ఖులుగా మనుషుల్ని తయారుచేశావా ?

అది దేవునితప్పు కానేకాదు. దేవుణ్ణి సృజించినవాడి తప్పు: తన్ను మరచి పరాత్పరుడిలోనో, పరాత్పరుణ్ణి మరచి తనలోనో సర్వశక్తుల్ని తలపోసిన మూర్ఖులు మానవులౌతారా ! దేవుడుమాత్రం ఎవరు ?

దేవుడుచేసిన మనుషులందరూ
మనుషులుచేసిన దేవునిచుట్టూ
కాలూ కన్నూ కామం కోర్కె
చెప్పీ చెయ్యా అన్నీకలిగిన
కాంతా కనకం కాపీనంగల
మనుషులు చేసిన దేవునిచుట్టూ
దొర్బాగంలో దురదృష్టంలో
పేమా జాలీ శాంతి దాంతి

రావాలంటూ దండాలిడుదురు.
అన్నిటికోసం ఆ పరమాత్మకు
ఇళ్లా గుళ్లా అన్నీ కడుదురు.

ప్రేమా జాలి శాంతి దాంతి
అన్నీ దేవునివంటూ అన్నా
ప్రేమా జాలి శాంతి దాంతి
అన్నీ మనిషివె చూస్తే ఎన్నీ.

అంటే నిజముకు ప్రతిమానపుడూ
మానవమూర్తి నె ధ్యానిస్తాడు.
టర్కీ యూదు క్రైస్తవ హీదన్
మహమ్మదీయులు మాలలు సిక్కులు
ఎవరైనా ఆ మానవమూర్తులె.
ప్రేమా జాలి శాంతి దాంతి
ఎక్కడ ఉండునో అక్కడె దేవుడు.

.... అందుకనే మనం నిజమైన దేవుణ్ణి తెలుసుకోవటం
కోసం వెలుగు నీడల మిశ్రమమైన సంధ్యాసమయాన్ని విడిచి
చారునల్లని జీవితాకాశంలో మిణుక్కుమనే నక్షత్రాలవంటి
మానవ జీవితాల్ని పరిశీలిద్దాం. అశేషమైన మానవానుభవాన్ని
చవిచూద్దాం. అపారమైన మాన వానుభూతుల్ని పరిశీలిద్దాం.

ఇదిగో అర్థరాత్రి :

ଅନନ୍ତରାମ.

గోదానదిపాంగింవి

అటుచూడు :

ఏపేటా ఉప్పొంగిపోయే గోదావరీ పయఃపారావగాని
పాతలంకల్ని తుడిచిపెడుతూ, కొత్తలంకల్ని సృష్టిస్తూ,
దుంగల్ని దూలార్ని పేర్చుించే మానవ స్వభావాన్ని అరి
కడుతూ, ఏపేటా ఉప్పొంగిపోయే గోదావరీ :

ఒకపీటి విషాదగాధ అది; ఒకపీటి విషాదగాధ అది.

గోదావరీ తరంగాలు లంకచుట్టునా నీకతాతలాన్ని చుట్టు
ముట్టినతీరు, లంకను ముంచెత్తివైచినతీరు వర్ణించటానికి
భాషయే కొరతవడుతున్నది నాకు.

అంతకన్నా ఆ ఆలనుందల మూగవేదనలనుగానీ,
ఆ కంది నిట్టూర్పులనుగానీ, ఆ గోదావరీ హడలి తన రరం
గాల నామృత శిశుకళేబరాన్ని తల్లిపాదాల చెంతకు పంపిన
తీరునుగానీ వర్ణించటానికి ఎన్నిభాషలున్నా అసమర్థాలే.

ఆ మూగవేదనని మానవులే అర్థంచేసుకోవాలి. అంతే.

“ఓ రోర్ రోయ్ !

హోరికన్నా హోరికన్నా !

ఓ హోర్ వెంకన్నాహుయ్ !

ఓ హోయ్ !”

“పొద్దుకుంకేసింది — గోదా
 పొంగిపొరలేలాగ — ఉమ్మి
 పెందకాడే పసుల — తోలక
 బేగిరారా ఓరికన్నా !
 ఓ రార్ రోయ్ !”

కన్నతల్లి — కన్నతండ్రీ
 కన్నకోసం — కేకలేస్తే
 కన్నకడుపుకు
 చిచ్చెపుట్టిందో
 కన్నకనలే చెవినిపడదు

ప్రతీచీ దిక్కునపుట్టిన గాలులు — అల్ల నల్లనల నల్ల నల్లనై
 ప్రళయకారులై
 హృదయభేదులై

భైరవ భీకర ప్రళయ సమయ పర్జన్యపు గర్జనలచేసెను.

హోరుహోరుమని వీచేగాలికి

చెట్లతలలు ఢీకొన్నవి నేలను

తరగ లేచినది తాళంఎత్తున

భోరుభోరుమని లేచే తరగకు

తరగ తలముపై నురుగు క్రమిమినది

లంకచుట్టునా నురుగు చిమ్మినది.

భోరుభోరుమను రంగత్తుంగ తరంగ సంతతులు

లంకచుట్టునా — సికతాతలమును

చుట్టు ముట్టినవి

ముట్టడించినవి :

లంకచుట్టునా — సికతాతలమున

పొంగిపొర్లినవి;

పొంగిపొర్లినవి;

భోరుభోరుమను రంగత్తుంగ తరంగ సంతతులు

చూపుమేరలో — సికతాతలమున

చుట్టుముట్టినవి

పొంగిపొర్లినవి

అయ్యో కన్నా ! అయ్యో కన్నా ! వెరివివెంకన్నా !

కొమ్ముకొచ్చే — చీకటులలో

సొమ్ములన్నీ — యింటికొచ్చెను;

కన్నమాత్రం — కానుపించదు—

కన్నకడుపున — చిచ్చెపుట్టినదో ?

రుద్ధగాత్రమున - తల్లితండ్రిలు

‘కన్న ఏడి ?’ అనగా

అర్చిలుసాచెను - ఆలమందలు

“అంబా” అనితాము;

“కన్నకొడుకు మాకడుపున చిచ్చా ?”

కన్నతల్లి అడుగున్

కంటసీటితో — శూన్యభావమున

తలనుతిప్పు ఆలూ

“మీ పొట్టకోసమై — తోలినకన్నడు

కన్నదేడె తల్లీ ?”

అలరల్లులకు తెలుసో ఏమో

తెల్లపోయెనపుడు;

కన్నకోస మా కన్నతల్లి తా

పలవించిందపుడు

తల్లికోకమును - కనలేకప్పుడు

ఆరు భోరుమని ఏడ్చె;

కడుపుమంటతో - కాలినకడుపున

కన్నతండ్రి, నిట్టారేచి.

“అల్లులారా ! — చిండుగ్రిలారా !

పొంగిపొగ్గే — తల్లిగోదా !

కన్నకోసం — ఏడ్వమన్నారా !

సొమ్ములారా — తరగలారా !

కన్నకడుపున మంట పెట్టేరా ?

ఒక్కకడుపే — ఒక్కకొడుకే

దక్కకుండా — పొట్ట పెట్టేరా ?”

తల్లి ఏడ్చెను - కన్నకోసం
 తండ్రికూడా - కుమిలిపోయెను
 ఆలమందలు - హడలిపోయెను
 తరగపొంగులు - తరిగిపోయెను.

తల్లిశోకముకు - కరిగిన గోదా
 తరిగి తరిగి తన - తరగల పిలచెను
 కన్నకోసమయి - విలపిస్తూనే
 ఒడ్డుకడకు తా - వచ్చిన తల్లిని
 తల్లిశోకముకు - కరిగిన గోదా
 అలలు పనిపికొని కడిగెను పాదార్

తల్లిశోకముకు - కరిగిన గోదా
 తల్లిడిల్లెనో - చిచ్చు కడుపునరు
 వణకిపోయెనో - మాతృ శోకముకు
 అలల నంపినది - కన్నని తల్లికి.

కన్నకొడుకు గతి - కాంచిన రిల్లీ
 గోలు గోలుమని - మూర్ఛవోయినది;
 నిశ్చల సమాధి - నియమించిందో
 శాశ్వత నిద్రకు - తరలిన కన్నని;
 కన్నకొడుకు గతి - కాంచిన తల్లి
 గోలు గోలుమని - మూర్ఛ వోయినది;

తల్లిగోదా ! తల్లిగోదా ! కడుపునిండిందా ?

పాపాయికెవ్వుమంది

ఇటుచూడండి :

అన్నని కోల్పోయినచెల్లి రోదిస్తున్నది. పిల్లలకు కావలసినన్ని పువ్వులున్నాయి ఆమెకి. కాని ఆమెకు అన్నకావాలి. ఎక్కడనుంచి వస్తాడు అన్న !

అన్నలేని ఆటలు అభిర్చేలేదంటుంది ఆమె. తన నిద్రలోని కలలన్నీ చెప్పాలట ఆమె.

పిచ్చితల్లి కాకపోతే ఏనాడో దై వసాన్నిధ్యాన్ని చెందిన ఆ అన్న మళ్ళీ ఎక్కడనుంచి వస్తాడు ?

“ నా

నిద్రలోని కలలనెన్నో - చెప్పాలమ్మా !

అన్నేడమ్మా

మా

అన్నేడమ్మా

యుమ్కరుణా యుమ్కరుణార్ముం

[నృత్యం]

పూలతోట ఈనె కొన్ని వాసంతాలు

నామంతులు సనడాజులు పూచాయమ్మా

కొన్ననపై పాటపాడు - తుమ్మెద తల్లీ

అన్నేడమ్మా

అన్నేడమ్మా !

యుమ్మకయుణా యుణా యుమ్మకయుం

[నృత్యం]

సీతకోకచిలుకరెక్క రెపరెప లాడూ

కోనలోని చిన్నికలువ తేనెలచిందూ

అన్నలేని ఆటలు నాకేలనె తల్లీ!

అన్నేడమ్మా

మా

అన్నేడమ్మా!”

యుమ్మక యుమ్మక యుణారుణారుం

[నృత్యం]

[పాపాయి నృత్యం ఆగుతుంది. ఒక విషాదభంగిమలో నిలబడ్డ తల్లిగొంతుకలో కదలిక. కుంచుకున్న గాత్రం క్రమేణా విలోమంలో చలిస్తుంది.]

“ఓ పా — పా — యీ !”

“ మ్మా !”

[పిల్ల నిశ్చేష్టకాగానే తల్లిలో గొప్పచలనం. పిల్లచుట్టూ నృత్యం చేస్తో]

“కంటి సీరేలనే — చిన్నరి తల్లీ

నీ

కంటి సీరేలనే — చిన్నరి తల్లీ”

“ మూ !
 అన్నేడమ్మా
 మా
 అన్నేడమ్మా ;”

[పాపకు స్పృహరాగానే తల్లికి ఆశ్చర్యం, భయం]

“ నిద్రలోని కలలనెన్నో చెప్పాలమ్మా :
 పేదరాజు పెద్దమ్మ — సంజవేళలో
 నీలాల నింగిలోన — కెంపులుంచిందీ;
 కెంపుమాడి నల్లబడీ — మబ్బయ్యిందీ;
 నల్లమబ్బులోన మెరపు — చిందులాడింది;
 మబ్బుకరిగి వడగళ్లా — వానయ్యింది;
 వడగళ్లను ఏరుకొనా — నోరూరింది.
 అన్నమాట అనిపించి — తెల్లపోయానే
 అన్నలేని ఆటలు నాకేలనె తల్లీ !

పి—లు—వ—వే మూ :

అన్నేడమ్మా
 మా

అన్నేడమ్మా:

ఝమ్కఝణా ఝమ్కఝణా ఝం.

[నృత్యం]

[దీనంగా జాలిగా మూలనుంచి వెనుతిరిగి చూస్తుంది
 పాప.. తల్లిలో చైతన్యం కలిగి నిలువునా కరిగిపోతూ]

“ ఓ పా — పా — యీ !

నీ పిలుపు వినుట పడదే తల్లీ !

నీ కడకిక రాడమ్మా — చిన్నరి అన్నా

చిన్నరి అన్నా : ”

“ మా !

“చిన్నరి చిరునవ్వును తా నవ్వి నీ అన్నా !

నేలపైని నడయాడుట చూడము తల్లీ :

మనకడకిక రాడమ్మా

చిన్నరి అన్నా

చిన్నరి అన్నా : ”

“ ఓ పా — పా — యీ ! హో :

ఒంటరిగా ఆడుకోవె చిన్నరి తల్లీ !

కొండపైని నీ అన్నేదాగెను మళ్ళీ

చిదిమిన ఓ యొగ్గవోలె చిల్లెను తల్లీ : ”

[తల్లి మళ్ళీ నిశ్చేష్ట అవుతుంది.]

“ మా !

ఎన్నో పరుగు వాసంతాల్ గడచిన కూడా

తిరిగిరాని అన్నకొఱకు ఏడ్వాలమ్మా !

అన్నయతో ఆటలాడి పరుగులు పెట్టి

పొదలమీటి చదలదాటి ఎగురన తల్లీ

హో, న్నా

న్నా :

[కొయ్యబారి పడిపోతుంది పాప. తల్లికి స్పృహలేదు |

చిరంజీవి

అనగా అనగా ఒక కొండపక్క ఊళ్లో, ఏటి బిచ్చున
గుడిసెలో ఉండేది ఒక చిట్టితల్లి. అందాల పాలవెల్లి: సుగు
ణాల కల్పవల్లి. రూపాన కనకవల్లి ఆ చిట్టితల్లి, ఆ ఊళ్లో
అంతటా :

తరుచుగానే వినుచునుందుము

చిట్టితల్లి చిన్నిమాటలు;

తెల్లవారే వేళలందున

ఒంటిగానే కానిపించును;

చిట్టితల్లి చిన్నిమాటలు

తరుచుగానే వినుచునుందుము.

హితుల నెరుగదు, సఖుల నెరుగదు.

చిట్టితల్లి చిన్ని బ్రతుకు;

గుడిసె ప్రక్కన పురివివృక్షం

నిలిసేడల ఒంటిగానే

చిట్టితల్లి ఆడుకొనుచూ.

వెరిపాటలు పాడుకొనుచూ,

తనతో తా మోట్లాడు కొనుచూ,

యుగయుగాలకు చిరంజీవిగ

గడుపుతుంటుంది.

రంగురంగుల పూలపైపై
ఎగిరిపోయే సీతచిలుకలనో.
ఆకుపచ్చని నేలపైనే
అడుకొను ఏ చెవులపిల్లలనో,
చూడ సాధ్యం ఔను కానీ,
చిట్టిరల్లమాత్రమెప్పుడు
గోచరం కాదు.

జగతిలో అచ్చెరువులెన్నో.
జగతిలో దుర్బటనలెన్నో,
జగతిలో దుఃఖములెన్నో.
ఇదియు నందొకటి.

“...కారుమట్టులు దెసల క్రమ్మెను;
గాలివర్షం వచ్చితీరును;
చేలగట్లను నీదుతల్లీ
దిక్కుతోచక నిలిచిపోవును;
గొడుగు పట్టుకు వెళ్ళిరావమ్మా;
తల్లితో ఇటు తల్లిరావమ్మా!”

తండ్రి మాటలు చెవిని పడగా
శిరసుపైనే దాల్చుకొంటూ
తల్లికోసం చేలగట్లను

తడుముకొంటూ అడుగులిడినది
చిట్టితల్లి సంజవేళల్లో.

వానరాకడ, ప్రాణపోకడ
దైవమైనా ఎరుగనేరడు;
వర్తమానపు మంచుతెరలలో
రడుములాడే నరుల కెంతెట్లు ?

కారుమబ్బులు గడ్డకట్టెను;
నేలవాసన దెసల గ్రమ్మెను;
మబ్బు కరిగి ఏకధారగ
కుంభవృష్టిని వెళ్ళగ్రక్కెను;
చేలు గట్లూ ఏకమయ్యెను;
దిక్కులే సంద్రాలు అయ్యెను

నీటి తోపుకు, నీటి ఊపుకు,
తడుముకొంటూ, తూగులాడుతు
తల్లికోసం తండ్రి ఆజ్ఞను
పొలములంబడి వెళ్ళిపోయెను
దిక్కు తెన్ను లేని చిట్టి.

తల్లి తండ్రి రాత్రి అంతా
చిట్టికోసం వెదుకజొచ్చిరి—

దిక్కులన్నీ పిక్కటిల్లగ
చిట్టితల్లిని పిలచుకొంటూ.

చిట్టివెళ్ళిన జాడగానీ,
చిట్టి కంఠస్వసముగానీ,
చిట్టి నడిచిన చోటుగానీ,
చిట్టి అడవిని కానరాదయ్యెనో.

చిట్టికోసం బెంగటిలుతూ,
చిట్టికోసం కలలుగంటూ,
చిట్టికోసం ఏడ్చుకొంటూ,
తల్లి తండ్రీ తిరిగి వచ్చారు.

నాల్గరోజులు గడచిపోయెను;
వాన నీరే తరిగిపోయెను;
ఊరి వెలుపల పొలములంబడి
నేలసూతిని చిట్టి తేలింది.

ఆ కథనే నేటికీ ఆ గుడిసె ప్రక్క మర్రికొమ్మల చీకటి
చీసూతంలో కీచురాళ్ళు పాడుకొంటూంటాయి. ఆ చిట్టితల్లి
చావునే స్మరించి నేటికీ అక్కడి గుడ్లగూబలు రోదిస్తూంటాయి;
ఆ తల్లిదండ్రుల మూర్ఖత్వాన్ని తలచుకొని ప్రతిరోజూ తీతువు
పిట్ట తిడుతూనే వుంటుంది.

రాజరాజు

ఆదిగో అటు చూడు :

ఆ మొగలి దొంకల మొదళ్ళముంగల పారే పంటకాల్లా గట్టున కనిపిస్తున్నదెవరు? బ్రతుకల్లా దిగులుగా, దుఃఖంగా, అర్థనగ్నంగా, అర్థభోజనంతో గడిపిన ఆ రాజరాజు ఎవరంటావ్ ?

ఒకప్రక్క గోదావరీ నదీజలాలు పండించే కాశ్మీర ఛండాలు : మరొకప్రక్క మమరనారీకేళజలాల మించిన గోదావరీపవిత్రజలాలు :

సస్యశ్యామలమైన ఆంధ్రదేశపు సరిసంపదలన్నీ ఆదౌర్భాగ్యుని జీవితానికి అందని మ్రానిపళ్ళయ్యా యెందుచేత?

దివ్యమైన ఆంధ్రదేశపుమట్టిలో పుట్టి, దివ్యమైన ఆంధ్రదేశపు మట్టిలో తిరిపెమెత్తుకు తిరిగి, దివ్యమైన ఆంధ్రదేశపు మట్టిలో అనాధగా కలిసిపోయే ఆంధ్రుడా నీకు జోహారులు.

ఏ తల్లి నిన్ను కన్నది నా తండ్రి? ఏ తండ్రి నిన్ను కన్నాడు నా నాయనా? ఏ నాయకుడు నిన్ను పాలిస్తున్నాడు?

అబ్బా! దరిద్రపు సాహచర్యంలో జీవితాన్ని సాగించే రేక మృత్యువులో మృత్తికలో లీనమైపోయావా?

'జీవితం విటిక' అంటాడు ఆరుద్ర; 'ఎదారిఓడ జీవితం' అంటాడు గోమసుందర్; జీవితమంటే ఇదేనా చిట్టితండ్రి?

చంద్రరూప — వేగపారే

పంటకాల్వ — పడతిప్రక్కా

మొగలిదొంకల — మొదలలోనే

పండుకొన్నాడు — తలనానుకొన్నాడు

కట్టుకొనిన — కౌపినంతో

అతడివల్వలు — నిండుకొన్నాయి

చైత్యదేవత — శీతలమ్మే

వాడివాడిలో గూడుకట్టింది

చాపలాగ — పేనుకొన్నా

మొరటుజుట్టే — ఇసుకనింకింది

ఆ నిద్రదేవీ — అశ్లేషంలో

మాతృదేశపు — మధురిమనంతా

క్షుద్రమూర్తే — చూరకొన్నాడు

ఆ

క్షుద్రమూర్తే — చూరకొన్నాడు.

“అకలో — దాహమో :

దాస్యమో — దరిద్రమో :

ఏమో ! — ఏమో !”

దివ్యగౌతమీ — కావేరి గంగా

నదులవన్నీ — అతని కలలో

పొంగిపొంగి — పొర్లిపోయాయి

అ

శాన్తలమ్మల — చాలులోన

శాశ్వతపు — తతులచాయ

రాజరాజై — రాజ్యమేలాడు

ఆ అంధభిక్షువు

రాజరాజై — రాజ్యమేలాడు

దివ్యమృత్తిక — సుట్టాడతడు

దివ్యమృత్తిక — పెరిగినాడు

దివ్యమృత్తిక — కలిసిపోయి

దివ్యమౌని — దివికిపోయాడు

“అ-క-లో — దాహమో !

దాస్యమో — దరిద్రమో !

ఏమో ! — ఏమో !”

ఎన్నెన్నో గొంతుల — చించుక

“స్వతంత్రమో, చావో” అంటూ

విలినాలన్నీ — విలపించాయి

ఇసుక బెడారుల — ప్రళయ మరుత్తులు

స్వేచ్ఛాపూర్ణిత గభీర కంఠాల్

విప్పి విప్పి — రోదించాయి

“స్వతంత్రమో — చావో” అంటూ

ప్రళయగానముల — విలయవేగములు

నిద్రపోవు — ఆ పుడ్రుమూర్తిలో
 ప్రితిఘ్నినించిన — మృత్యుమూర్తియే
 “స్వరంర్రమో — చావో” అంటు
 కలత కలతగా పలికింది;
 కలత కలతగా పలికింది;

మధురస్మృతులు

ఆ ఊరిబయట మైదానంలో గుంపులవాళ్ళు గుడిసెలలో
 విడిసే నల్లజీడి చెట్టుకింద చాకిరాయి మీద కూర్చుని విలపించే
 ఆ యువకుడు ఎందుకోసమని?

అతని జీవితానికి పరమార్థమేమిటి ?

సర్వసంపదల కాలవాలమైన అతనిజన్మలో ఈలోపాన్ని
 సృజించిన విధాతనేమనాలి ?

ఎన్నివత్సరాలైనాసరే ఎడతెగని విరహంలో రోదించే
 ఆ యజ్ఞునికి మోక్షమే కలగదా ? అతని దుఃఖాన్ని వారించ
 టానికి మార్గమేలేదా ?

ఎంతగ ఏడ్చునా గుంపులపిల్లా

నిన్ను తలచి నేను :

అయ్యయ్యయ్యో ఆనందంలో

గడిపిన ఆ రోజూ

ఁ అపుకురాగా తిట్టుకొందునో
 దీవెన లిస్తానో :
 బ్రతుకు మకిలితో వెలుగు మాసినది
 గుంపులోళ్ల పిల్లా :
 దరిగానని నాళోకం నన్నిక
 ముదుసలి వేసింది :
 వలపు వెల్లువల దరులు తెగినవి
 హృదయమందు నాకు.

చీకటి కొప్పును చెంపకుచేర్చిన
 వలపు ముంజికానా :
 ఎంత అందమే ఎంతతీపియే
 ఎంతానందమేష్ట :
 నీ నవ్వుచూచితే అచ్చంతా
 ఆ చందమామ నవ్వు.
 నీ కన్నుల్లో నక్షత్రాలే
 తక్కు మిన్నుమనును.
 అయ్యయ్యయ్యో ఆనందంతో
 గడిపితి మారోజు.
 ఊరిబయట ఆ కంకర దిబ్బను
 చాప కొంపవ్రక్క.
 చాకలిబాది తయారుచేసిన

నాచు చాకి రాయిన్
చలికిల బడినే నిన్నడిగితిన్
గుంపులోళ్ల పిల్లా :

“పాలముంచినా నీటముంచినా
నీదే బలువ”ంటి ;
“వెక్కిరించినా అక్కున తేర్చిన
వారం నీద”ంటి :

“బ్రతుకును, చావిన, మనసును. ఎడలను
నీకిచ్చా”ంటి :

గుంపుల పిల్లయు నవ్వెనిప్పుదే
కలువ పూచునవ్వు ;

“అయ్యయ్యయ్యో మీరంతా
ఓ పెద్దకులం దొరలు ;

ఊరుఊరునా పండుల తోలుక
బతుకు చుందుమయ్య :

పోసేయన్నా, నీరూనాకూ

వార మేర చాలా :

మగడుచూసినా కులంచూసినా

నైపదు ఏమాత్రం ;

చాల్లేవయ్యా, ఊర్కోవయ్యా

ఎందుకు ఈ తంటా ?”

“గుంపులపిల్లా గుంపులపిల్లా.

నిన్ను వలచినానే :

రోరిన వరాల నిత్తువటంచును

మ్రొక్కుచుంటి నీకు. ”

దిగులెరుగని ఆ దేవకన్యయా

దిగ్గున నవ్విందీ:

సిగ్గురుగని ఆ వివ్యహృదయమే

చేరదీనె నన్ను:

హాయిగ తీయగ ఆనందంతో

గడిపితిమాపూట:

ఏమయ్యామో, ఏమన్నామో.

ఏమిటి తిన్నామో

ఏమాడేమో, ఎందున్నామో,

ఎట్లా గడిపామో,

స్వర్గంలాగే తోచిందప్పుడు

చావులేని క్షణము;

గాలిలోన మేం తేలియాడితిమి

ఆ మధుర క్షణము;

ముడివిడువని మా గొంతుకలన్నీ

గుసగుసలాడేయి:

గగిర్పాటుతో చక్కంతా లే
చెమ్మట క్రమ్మంగ,
అమృతాస్వాదన చేశామప్పుడు
అమృత ఘడియర్లో.
హాయిగ, తీయగ ఆనందంతో
గడిపితి మాఘాట.

నీది సమస్తం నాదేనంటూ
అప్పుడె అన్నాను;
ఎక్కడికైనా, ఏమైనా సరే
నాతో రమ్మన్నా.

“అంతఃపురమున ఉంచెదనే నిను
చాపగుడినెలేలా?”

“మాట తప్పితే నాగతి ఏమిటి?
కొంప కూలిపోదా?”

“నీకోసమ్మయి మిత్రుల బంధుల
నందరి విడిచెదనే;
నీకోసమ్మయి పేరూ కీర్తి
అన్నీ మరిచెదనే”

చివరకు గొంతున చెలువకు మాటల
 శ్రద్ధగ ఆలించి,
 గుంపులపిల్లా, చిరునవ్వుంతా
 పెదవుల్లో దాచె;
 కన్నుల్లోపల గిరగిర తిరిగెను
 ఉప్పనీటి చొట్టు;

బరువుగుండెతో, దిగులు ముఖంతో
 తెల్లబోయె నామె ;
 వణకే పెదపుల తొణకని మాటల
 వేదన కురిపించె ;

అది చూస్తూనే ఆకర్షణతో
 పెదపుల చుంబించి ;
 “హంసతూలికా తల్పాలున్నాయ్
 అనుభవించి నువ్వు ;
 నీ పాదాలను నా తలమోడ్చుక
 నేవించెద” నంటి.

ముక్కుపైన తన వ్రేలు వేసుకొనె
 గుంపులోళ్ల పిల్ల ;
 వింగి దిక్కుగా నిగిడించె తర్జవి
 గుంపులోళ్ల పిల్ల.

“రాండ్రున మన చిట్టలు చూసే
 దేవుడు ఉన్నాడు;
 మన చిట్టకా యని ..వుడుకాడా
 సరకం పెడితాడు.
 చావు వచ్చునని భయమే లేదా
 సన్నెల బుల్లోదా?”

“దేవుడంటే, మీకేం దేవుడు?
 దేవుడనని రేదే:
 మీవాళ్లెవరు పూజించరుగా
 దేవుడన్నవాణ్ణి?”

గుంపులపిల్లయు నాప్రక్కను పెని
 మొగలిపూల నవ్వె;

“మంచివోళ్ళకే దేముడు గీముడు;
 ఆళ్ళకేంటి ఆడు?
 ఎండల కొండల పుట్టల గట్టుల
 తిరుగుతాము మేము;
 ఆకుల అలముల తినితిరిగే మా
 కేటి దేవుడయ్యా?”

నా అరచేతిని విప్పిపట్టుకుని
 చేయిచూచె నామె

రేకల నన్ను బట్టిచదివినది
‘సంపుటో’కే పిల్ల.

గుంపులపిల్ల పానేగ్రహణం:
పళ్ళు ముల్లుమనగ
యినయిన ఉయరుచు చేడినెత్తురే
నాలో పొంగింది.
ఆమెకన్నులను ప్రేమప్రవాహం
ఉప్పన పొంగింది.

పెళ్ళి . క రనె చూపించింది
పెదవిని విరిచింది
“కోరిక ఒకచో కొమ్మ ఒక్కచో;
లంతే నీ”కంది.

అయ్యయ్యయ్యో ఆకాలమె ఈ
జోస్యం చెప్పిందో
బ్రతుకు వెలుగులే ఇరుల మునిగినాయ్
గుంపులోళ్ళపిల్లా

“పదాలుకట్టే విద్దెలు వస్తవి”
అంటూ చెప్పింది;
“పదాలుగోసే విధాలు చెడసే
వీవె చాలు”నంటి.

అందినా లేదో రాచుపాములా

చుట్టుచుట్టుకుంది:

“చాలును, చాలును చాల్లేవయ్యా

చాలు చెప్పినాడో:

పదాలు పోసి పదాలు చెవని

నేనుంటే చాలా:

దేవుడుండెను; పాపాలున్నాయ్;

నాతోటేటయ్యా!”

“దేవుడు పోసి పాపం రాని

గుంపులోళ్ళ పిల్లా:

ఒక్కముద్దు నను పెట్టనిస్తావా

వున్నెమంత నీదే!”

ఆ హృదయంరో అణుపణువునైనా

జాలి నిండెనేమో

గుంపులపిల్లయు, అనురాగంతో.

ముద్దు నిచ్చెనాకు.

ఆమెకన్నులను నీరుచిమ్ముటను

చూచానప్పుడె నేను:

ఉరలిన నీరము చెక్కిలిభారగ

చూచానప్పుడె నేను;

నింగినుండి ఆసల మేఘముల
వాన రాలినట్లు
నాగుంచె జారిపో నిస్తట్టుదనై
తెల్లపోయినాను.

“నన్ను మరచిపోరా. నాబాదా!”
అంటూ వేదినవామె;

“అమ్మయ్యా అది వల్లకాదు నా
క” అంటూ భీష్మించి

“వినవే వినవే నాప్రియురాలా !
విడువనునే” నంటి;

“సరిలే చూడమురా; రేపుదయము!”
వెళ్లి పోయినాను.

మరుసటి పుదయం మమకలు లోచ్చాన
తిరిగి వెళ్లినాను :

ఏమని చెప్పను? శిథిలాలున్నవి;
ఆనమాలె ఉంది.

గుంపుల పిల్లయు ఏమయ్యిందో
గుంపులాళ్లై లేరు;

గుంపులుకట్టిన గుడారముల
కాడ కూడ లేదు.

పొయ్యి పెట్టినా రాళ్ళమళ్ళనా
బూడిద మిగిరింది.
బూడిదచూస్తూ పీకబిడరా
అవడే పొయ్యిదీ ;
గుంపులపిల్లలూ వార్చిపోయిన
గుండె బూదెకూనా
పొయ్యెబూదెలో కరివిదేసుకొని
బరువుగ తిరిగిస్తా ;

బ్రితుకు పెరుగులే ఇరుల మురిగినవి
గుంపులోళ్ళ పిల్లా :

అ డ జ న్మ

అటుచూడు.

ఎంత తారతమ్యమో : నిర్జీవమైన ఒకరాతిబండని పెన
పెనుకొనే లతలాగ, నిర్దాక్షిణ్యమైన పురుషుడి చిచ్చిబాసాన్ని
రాంక్షించే అమరురమూర్తి దుఃఖం :

అదుఃఖంలో మనకి అమె పవిత్రత, అరని నిరంకుశ
త్వం కనిపిస్తాయి రాసి, ఇటు మిత్రుడు అటు ఇల్లాయి — అం
దరూ ద్రోహం చేసినా తెలియని అమాయకుడైన అమె భర్త
జ్ఞాపకం వస్తాడా :

ఆమెను మూర్ఛిం చిట్కన అన్యాయం జరిగిందా ?
ప్రేమింపే పురుషుడే కాదు ఆమె ప్రతుకేండాను ?

పురుష జీవితానికి స్త్రీ బంధుమైపోతే, ముందువారి బం
ధమైపోతే ఆ స్వర్గరూపా దాక సరకురాదా ;

ఆరోచించు ;

ఏవరిని మాత్రం ఏమనగలం కనుక ? అందరినీ అన్ని
కారణాలూ ఉండనే ఉన్నాయి.

కారణాలకేం, కావలసినన్ని. కాని, వివేకవంతుడైన
మనిషి కార్యంలోని మంచి చెడ్డల్ని పరిగణించాలా ? లేదా ?

I

“ఎందుకు, ఎక్కడికెడతా నంటవ్ ?” అన్నది ఆడది ;

వారిరువురునూ చెట్టు క్రింద కూర్చుండిరి.

తరతరాల నిశ్శబ్దం హృదయంపై బరువెక్కినను ;

సముద్రాల లోతుల్లో పేరుకొన్న నీలంపర

తమకన్నుల వెన్నెలలో దాగుటన్న

కలువల పరస్పరం హరించిరి.

II

“నువ్వంటే తీరని భయంనాకు” అన్నాడతను ; —

“అందానికి వన్నెలు తెస్తువు ; అట్టుపై

చందానికి వెన్నెల పూస్తున్నది : ఆటుపై
నా హృదయం నీ కుడైతే చురులలో చిక్కుపడి
దాకీ తెన్నూ గానక కాటు మిట్టాడును ;
దిక్కు దైవం లేకనే తపియించును.”

III

“ఓ అట్లానా!” అన్నది ఆడది : “అదికూడా చారణమా!
ఎన్నిచిట్కలైతే ఇట్టేవిడుతవి ;
ప్రేమకు హృదయం ఉంటేదాలును.
నావృష్టిలో అందానికి వన్నెలు తెచ్చేవన్నీ
జాబిలి వెన్నెలలో రంగరిచి
పూడేనియ పుప్పొడి కాంతులు.”

IV

“అయినా నెలవ్ మరి,” విదల్చుకొన్నాడతను;—
“మొహమాటం దేనికిలే. ఇటుచూడు :
ఎంతని తీపిని తింటాం ? ఊరికె,
అదేపనిగ తినినకొద్ది మొహం మొత్తదామరి?
అయినా చిరతాలపు స్నేహతుడై
నను నన్నిన నీమగడంజే నాకుజాలి.”

V

“ఛా. అదికూడా చారణమేనా ?” అన్నది ఆడది.
“కంచెకు అవతలి మల్లెను నువ్వు

చప్పులారగ దాని జూస్తావ్
 ఎలోసారి ఇరువురు దానన చూస్తే పోయేదేమిటి ?
 ద్వేషించే అధికారం ఎవరిది ?
 అందులోన తప్పేమిటి ఉన్నది ?”

VI

“అయితే నేనో :” అన్నదాయుపకుడు ఆమెతో :
 “స్వేచ్ఛా వాయువుపర నాప్రేమయు
 ప్రతిభుష్యంతై వ్రాతే రోజుల్లో
 ఒకయుపతికి నామాటను దాననుచేసా తెలుసా ?
 తన్నొకతనె. తన్నొకత్తినే ప్రేమిస్తానని ;
 అది ఒకత్తియే మనసా ప్రేమిస్తున్నది.”

VII

“అదేమిటిలే, అదిరూదా కారణమేనా ? “అన్నది ఆకది,
 “ప్రేమ విహంగానికి స్వేచ్ఛా విహారమున్నది :
 వలపు ఎరిగి జీవిక సాగించే హక్కున్నది.
 నాలో చిరవాలం కరిగిన నీమూర్తిని, నాహృదయంలో
 అమూల్యమై స్థిరమై నిలచిన నీమూర్తిని
 చూసి చూసి ఎట్లామరవగలను చెప్పు ?”

VIII

“హాహం, నీరా ?” అన్నాడతను. “రాగిలిలో శిశువున్నది :
 చేయెత్తున కొమరిత ఉన్నది.

ఈ రెండూ నానీడలు కనుటనె
సమానానికి నిన్ను వదిలి నే హోతానంటున్నా.
జ్ఞానం అజ్ఞానపు సంఘినిగల పిల్లలు
మన దివ్యవర్ణల పరిశీలిస్తే — అయ్యో !”

IX

“అద్వై : అదికూడా కారణమేనా ?” అన్నది ఆడవి :
“వసియిగ్గల పాపం కేమిటి తెలుసు ?
ఒక చెంబును పాలూ, వేరొక చెంపను నీచూ—
సేకాగిలితో నారొమ్మల నీహృదయానికి అనుముకొని.
నాపెదవుల నీపెదవుల కలుపుకొని
అనందించిననూ పట్టని కుర్రలు.”

X

అతనికికోపం రగిలిరగిలి జ్వాలల నలుముడాల విష్ణును :
“చీ చీ, నీబ్రతుకుకు అందంకూడానా ?
నీఅందం బొగ్గయినట్లే ఉన్నది చూడ చూడ.
ఇటువాడూ, అటునేనూ—ఇంకా ఎవరో జుర్రుకొనగ
మిగిలిన పిప్పివి నీవై, నాప్రాణానికీ
దాపురించి పీడించెదవా రాక్షసి ?”

XI

అమెయు అవమానపు హలాహలం దిగమింగుకొని
“ఈ మగాళ్లు, అయ్యో. ఈ మగాళ్లు :

అయ్యయ్యో, అందమైన ఈ మగవాణ్ణి
ఒకరోజున రము చలచిన, వలపించిన శరీరాన్ని
మనసారా అనుభవించి, అనుభవించి
అనంతరం శవంవలెను చూస్తారే !”

XII

అప్పుడే ఆయమ రోహిణియై నిప్పులు చెరిగెను.
“చన్నెల చిన్నెలాడిగా, సుందరాంగిగా
ఒక అతిశయ పేర్కొను అధికారం
మీకెక్కడ ? మీరెవరిచ్చిరి ?—చెప్పునమాధానిం !
నాబ్బితుకును విచ్చిన్నం చేసితివే
నాబ్బితుకును నిష్టేటను ముంచితివే.

XIII

“చల్లని చందమామ గగనమ్మున అందమైనదే కాసి
అది నిన్నెన్నడునూ కాల్రలేదు.
మా ఆయన నన్ను గణించిన కొద్దీ
శత సహస్రకాంతికరమ్ములు చాచిచాచి నే
నిన్నే నాహృదయానికి హత్తుకొంటి !
నిన్నే నాఅధిదేవత వంటిని.

XIV

“ఒక అందమైన ఆడదాన్ని ఎవడైనా చూస్తే తక్షణమే
తన హృదయం ఆమెకు అంకితమని

మోకరిల్లి సంసిద్ధుడు బాసటః
 పాము, ఉచ్చేస్తే రావైపోయే ఆడదిరాంగిపోక ఏంజేస్తా
 చన ఉన్నతి మరచిపోయి కడు వి
 న్నత నందుతుంది చిక్కురేని ఆడది.

XV

“ఆడది సుందరాంగిరాదా? - మిమ్ముల నూరించినంః
 మారమ్మున నిల్వినంత రాంమూ
 ఆడది సుందరాంగికాదా, చెప్పము?
 రానీ, ఒకపరి అనువిచ్చినంత రనువిచ్చిన వలపుల
 సుందరాంగి చందం బొగ్గయినయల్లై :
 వన్నెలాది వలపే దుమ్మైనయల్లై :

XVI

“ఒక నిముషం సీక్రిద్దను నా మాటలకిచ్చి వినుము.
 ఆడది చెప్పరాని విషయంచెప్తా; నిటు
 అడదాని చిరునవ్వులకోసం పొక్కులాడు
 కాందరు పురుషులు దవదపాలు చేసే చిహ్నాల
 పరికిస్తే జంతువు లనిపింతురు;
 రాసుకు పూసుకు తిరిగే చేష్టల.

XVII

“తమకోరిక తీరనియంతకాలమూ పురుషులు మమ్ము
 త్రిజగతీవతి కోటీర దివ్యరత్న

రాజీనేలు చక్కొలతురాయి వందుర్రి. •
 తమకోరిక తీరని యంతరాలమూ పురుషులు
 పాతాళలోకంపు బిడ్డకు సందులందు
 దిగద్రాక వెరచు గాధాంధ రేఖనందుర్రి.

XVIII

“నా స్నేహానివి విలువలకట్టేను నువ్వుకూడ నిజానివి
 నాకనుపై హరివిల్లును చూసి
 నాబుగ్గను గల పుట్టు మిచ్చకో
 నాచుట్టూలోరాడిస్తూ....చివరకు రృప్తిపడి
 నాభరత్తైన నాకుంగల ప్రేమను చంపి
 మళ్ళీ నిరసిస్తూ ఇటు నిర్లక్ష్యింతువు.

XIX

“భ్రాంతిలోన ఏన్నప్పూల్ కన్నను, మోహంతో
 ఏరీతిని బాసలు చేసిన గాసి
 చివరకు నీవూ ఇంతేనే అని
 ఇంతకన్న అవంతయు నాఅవసరమే లేదని
 నీ ప్రవర్తనే చెప్పక చెప్పెను;
 నీబ్రతుకే సాక్ష్యం చెప్పెను.

XX

“అల్లిబొల్లి కబుర్లతో చెప్పరాని ద్రోహం నిజముగ
 నీమిత్రుని దొనరించావోయ్—

అయినా నిన్నేమని అనటం!
నిర్జరులని అమర్త్యులని అతివల పేర్కొంటూ
సాధారణ స్త్రీలని వనిపెట్టిపట్టుగా
చివరకి నిరసిస్తూ నిందించెదవు.

XXI

“సరిరే, నిన్నేమనిలాడు! ఒక్కెరుగని కావరాన
చాలుదారు పాపానికి నేనే
కుళ్ళి రుళ్ళి గతియిస్తా రాని.
ఈదరిద్రోదే మున్న గతులు లేని ఆచదాన్ని
అన్యాయం చేసిన కార్మిక్లానికి
నిన్నేంచేస్తేపాపం తీరును.”

ఇదీ సంగతి :

మానవుల జీవితం వ్యక్తిగతంగా ఇట్లా రూపొందింది.
ఇంచు మించు ప్రతివాది జీవితం ఒకపేదరాజు పెద్దమ్మ కథ.

మనుష్యులు తమ తెలివితక్కువలకీ, దుఃఖాలకీ ‘అనుభవ’ మని పేరుపెడతారు; వేదాంతులు ఈ ‘అనుభవా’న్నే ‘కర్మ’ అంటారు.

అగోదావరి అకస్మాత్తుగా పొంగివచ్చి కుర్రసన్యాసి
వెంకన్న పాఠశాల బలిగొస్తూడే దానికేమి ‘కర్మ’ వచ్చింది:

అపిచ్చిపిల్ల తన అన్నని కోర్కె తీసికొని పాపం చేసింది. కామలవయోదాతే కరిగి వదగళ్ళని కుట్రున్న సమయంలో అన్నలేని ఆశయ నాకేంనని రోదించే ఆ అమాయకురాలు ఏ నేరం చేసిందని?

తల్లిని లోక్కాని రావడానికని చెప్పిన అపాప తనువే వాలించుకొన్నదిగా— అరచిందమ్మగానీ, అపాపగానీ చేసిని అపరాధమేమిటి?

నాయనా : మానవ ప్రయత్నాలను మించిన శక్తి, మానవ కృషిని అపహసించే అధిభౌతిక శక్తి ఇంకా ఏదో ఎక్కడో ఉండనే ఉంది. అదే అపహసిస్తూ ఉంటుంది మాటిమాటికి మన ప్రయత్నాన్ని.

అవునమ్మా ! అదిసరే. ఆ అధిభౌతిక శక్తి పరిహాసాల మాటకేంద్రే. మృత్యువుకి, య్యానికి నీవు శిరస్సాగ్ని నడవవలసిందే. అదికాదనం.

కాని; కాని—

ఆ పరాలైన గుంపుల పిల్లకోసం గోలపెట్టే కుర్రవాడి గందరగోళం విన్నావుకదా ! అదేమన్నా సబువుగా ఉందీ ?

అదేమిమాట బాబూ ! నువ్వు కోటివరహాలు క్రుమ్మరించు : ఆ అవేదన తొలగిపోదు. అది హృదయాని!

అంటుందిమనిచి నాయనా : దానిని అర్థం చేసుకోవడానికి హృదయం ఉండాలి.

రాజరాజును చూశావుగదా : భారీ చేతుల వరివైనా యణుడవును. అతనిరాగితి రావడానికి కారణం ఏమంటావా : హిరణ్మయ : కారుంటే సమాజం.

కాకపోతే రాజుపట్టుకు హిరణ్మయమవును ఆ ఇల్లాని తొలగిపోయే అ సీచిస్వరూపం అతనిలో ఏమవుతుంది? అది ఆస్తి అందుకోసం కాదుగదా :

సరే. వ్యక్తిగత జీవితాలింత భయంకరంగా ఉన్నాయి. సమాజంలో ఒకప్రక్క హిమాలయోన్నత చర్మరాలు; మరో ప్రక్క పాతాళలోక పర్యంత అగాధాలు.

ఉండవచ్చు. ఉంటే. దానిని సమరంంచేసే ప్రయత్నాలేమీ సాగటం లేదా :

లేకేం : సూక్తులు వినిపిస్తూనే ఉన్నాయి : సిద్ధాంతాలు వల్లిస్తూనే ఉన్నారు; నీతులు ప్రవచిస్తూనే ఉన్నారు. పృథివిఒకడు నేడు నీతికోవిదుడు; పృథివి ఒకడూ నేడు తత్వవేత్త; పృథివి ఒకడూ నేడు సిద్ధాంతి. అయితే వచ్చిన లోపం ఏమిటి?

మద్రాసు పర్యటన.

అన్నావ్, బాగుంది. ఈ రాజ్యాలూ రాజ్యాంగాలూ ఏమీ సాధిస్తున్నాయో చూడాలని ఒకసారి ఒక బ్రహ్మరాక్షసికి బుద్ధిపూట్టింది. బుద్ధిపూట్టడం తడుపుగా శ్రీయుర బ్రహ్మరాక్షసి మహారాజులుగా ఈ మద్రాసు పర్యటనకని బయటచేరారు. అలా బయటచేరి, వారేమేమీ సాధించారో, ఏమేమీ పరిశోధించారో, ఏమేగృహాలకు ప్రారంభోత్సవం ఆరిపారో పత్రికలలో వచ్చింది ఆవార్తలు నీకు సుక్షిప్తంగా చెప్తాను దిను :

1

రాత్రిగర్భ పగలరిన్నీ
పవలుపుట్టిన శుభముహూర్తం
వేళలో రానాపురిస్తూ
నల్లరాళ్ళా పరుపువెలువడి
తన పరిజానీకమ్ము సర్పం
పాలితమైటురాటు నుండెనొ
చూదగోరే షికారేగెను
చెన్నపురికొక బ్రహ్మరాక్షసి

2

కొండదాటి రోయమిటి
దచ్చనేలల గవచి నడచి

పెద్దమనిషి! చేతిదెత్తెం
వరెను తోకను ముందువెనుకను
ఊపుకొంటూ సాగినది రా
చెన్నపురిలో విహారానికి.

3

అయ్యయో
నీమిచెప్పను బ్రహ్మరాక్షసి వేషమందిం:
ఆదివారం మెరీనాలో
రోల్సురారున జమీందారుల
రీచి ముమ్మూర్తులను దాల్చింది:
తినవసందికు తగిన రీతిని
నూటు వేసిం దంతెగానీ
(బద్దరే తనకెంతో యిష్టం)
తోకచుట్టూ బెజ్జమొక
కాజాగ కుట్టించె.

4

చెన్నరాష్ట్రం రాజధానిలో
కానుపించెను ప్రతీ లాయరు
'బారు'రూమున పేడకుప్పలొ
తోకపురుగుల చీల్చి చంపుట;
దానితో మన నాయకుని

కెంబెడివిపై ఆడింది చిరునా
 'భూమిలో' పనిచేసిమంగు
 కలలు గుర్తొచ్చి

5

నాలుగమగులు చనెనా లేవా
 భగవంతురీ కవిరాజు కన్నదె
 ముడిన కామేశ్వరీరేహ్యం
 అమ్మతూ మూర్తూరైట్టతూ
 'తెలియరేదా అణువుదాంబులు
 తెలుసు ఆయుర్వేదమున ర'ని—
 దానితో ఉట్టింది రాక్షసి—
 తెలివికొక నిజధర్మసూత్రం:
 ఇంటిపేర్ కస్తూరిదారే
 ఇంటిపేర్ కస్తూరిదారే.

6

చూస్తూచూస్తూ సానిదాదలు
 చేరుకొన్నది బ్రహ్మరాక్షసి:
 కడుపు కక్కూర్తిలో కలిగి
 అమ్మకొను ఆ పెంటదిబ్బల (?)
 చూచినది ఇంరగా క్రిమి
 సంతతులు ఎట్లబ్బెనోయని:

హిమమనదితలపేర్లు మోరిం
అలిపి డీవిరిమంచు పంది
పలరో ముండ్రిర్విమిమెను
'మరి' లేలేదనుచు దగచెను.

7

అనంతరం హిమమామహానభ
అవరణలో పల్కరించిన
పూర్విలేస్తం "నేను స్వామి :
మరపిశాచిని" అంటుపల్కిన
హాయిగా చిరునవ్వునాచా
"టహా స్తోం : ఉంటివా నువ్వు ?
నరి సరే నేనింకహోయెడి" నంచు
చర్చెను ఐర్విహారాక్షని స్వస్తిదచనం.

8

బీదలై, నిరుపేదలై, కడుససదలై
తారాడు కార్మికకర్షణావళి
"అన్నమన్నా, అకలన్నా :"
అన్నమాటకు
దేశరక్షణపేరుతో వీరాగ్రగణ్ణుల
చేతులకు సంకెళ్లువేసి
జైలులో శిక్షించు విధముకు

బ్రహ్మరాక్షసి అత్మ హింస
నరకమందున జైలుబీదర
మెట్లు పెంపుపడంగవలెనో
అడిగితే బావుండుననుకొని.

9

ఇంకతడయచ బ్రహ్మరాక్షసి
మంత్రిగారిని చూడవెళ్లెను ;
[బుద్ధికే మంత్రాయనంచు]
ఒకచోకళ్లను రూలద్రోమక
శాసనపు సభ మందిరంలో
ఉట్లతో మెట్లెక్కిపోతూ
ఒకనిమించిన పాలనము
వేరొకరు సాగిస్తూ,
కలియుగానికి కీర్తితెస్తురు
తాలరుద్రుడు కన్ను తెరచును;
ఇదిగో రానుందె విలయం ?
ఇంక ఫరవా లేద'టంచును
బ్రహ్మరాక్షసి వెళ్లిపోయింది.

మానవసముపార్జన.

ఈ హరి అర్థమయిందినుకంటాను ; మన సమాజం
ఇట్లా ఉన్నది . మన సామాజికానుభవాలు ఇట్లా ఉంటాయి.

ఏమి ఎదురుకున్నావ్? ఈమనుషులూ, ఈ నాయకులూ. ఈ పాలకులూ చేనిని సాధించారంటావ్?

బుద్ధియుతులంతాను కలిసీ
ఏమి సముపార్జించినారు?
పసుధలో
ఏమి సముపార్జించినారు?

ఓ ఐక్యవిశ్వమా! అవిదాజ్యవిశ్వమా!

నిన్ను తున్నట్లు చేసిరే
బుద్ధియుతులంతాను కలిసి.

చిన్ని దేశాలుగా, బుల్లి రాజ్యాలుగా
భండభండాలుగా నిను చించినారే,
వలస రాజ్యాలుగా కుంచించినారే
బుద్ధియుతులంతాను కలిసి.

ఈ వ్యక్తికొక కొంత — ఆ వ్యక్తికొర కొంత

గోచిపాతల పతనె పంచీ
చీడపుర్వులవరెనె చేరీ
నామరూపాలెల్ల నాకివేశారే—

బుద్ధియుతులంతాను కలిసీ

ఏమి సముపార్జించినారు?
పసుధలో

ఏమి సముపార్జించినారు??

ఓ అమర మానదా! ఓ ఆది మానదా!:

నీ కుటుంబము చీల్చినారే
బుద్ధియుతులంతాను కలసి.

తాతులని మిత్రములని కులము కాదటంచు

తుత్తునియ లొనరించితే,
విభజించి పాలించితే,
బుద్ధియుతులంతాను కలసి

నాగరిక వ్యామోహ ప కిలమున బడుచు

రంగురూపాలెన్ని గడులుగా పేర్చినారే
మృత్యుహోమం వ్రేల్చినారే
కనలు మంటల కాల్చినారే

బుద్ధియుతులంతాను కలసి

ఏమి సముపార్జించినారు?
వసుధలో

ఏమి సముపార్జించినారు??

ఓహో నిరంతమా! కాల ప్రవాహమా!:

నీ విచక్షణ యాత్ర చెరిచినారే
బుద్ధియుతులంతాను కలసి.

రూపము వేళలను ఆకృతి నొసంగుచును

చారిత్రపు ఘటనలన్
నీచూపు చిద్దినారే,

అద్వంత మొసగినారే
బుద్ధి యుతులంతాను కలసీ.
మతిరేని గతిరేని సామాన్య మానవుల
పీడించి తాడించి
నిలువెల్ల దోయించి
పాలించినట్టి యా
పరపీడకుల చరిత

పాడింపగా నిన్ను బంధించినారే
పరమ పుణ్యాత్ములౌచు
బుద్ధి యుతులంతాను కలసీ
ఏమిసముపార్జించినారు ?
వసుధలో
ఏమిసముపార్జించినారు ? ?

దేవాదిదేవా : ఓ అధిమానవాత్మా !!
నీరూపు వేర్పూచి, నీకొక్క పేరైట్టి
నీమహాత్మ్యము నిర్ణయించీ—
బుద్ధియుతులంతాను కలసీ—
మతముగా కర్మగా మంత్రముగా గండిగ
మాస్కు చర్మీలుగా తరలించి
తరతరముల మార్చినారే
బుద్ధి యుతులంతాను కలసీ;

మొర డివికగంజ చేసినా మరజాల

విచ్చేష దోహదం నింపివేశారే

బుద్ధి యురులందాను కలసి

పిమ్మిసముపార్జించినారు ?

జనుభలో

పిమ్మిసముపార్జించినారు ??

బోగంది.

ఒక నాయకుడితో ఇంటర్వ్యూ కంటే, ఒకసానితో ఇంటర్వ్యూ నయమనిపించింది నాకు. నాయకుడి ముఖానికి ఎదురుగా పట్టిన అడ్డం సాని. నాయకుడి సంఘ సంస్కారం సాని ముఖంలో కనిపిస్తుంది. సాని నీ సమాజ సంస్కృతీ దారిద్రానికి చిహ్నం. మానవుడిలోని పరుత్వానికి బలిగా కైంకర్యం కావని పండిన జానిన.

మన నాయకులు సంఘసంస్కర్తలు. సమాజంలోని ఎత్తు పల్లాలను సమతలం చేసివేస్తారు. అలాగే చేసివేశామని “బోగంమేకాల నిషేధం బిల్లు”ను వారు ప్రకటించిన తర్వాత నేను బోగంవాన్ని ఇంటర్వ్యూ చేశాను; ఆమె అంటున్నది:

1

“నవ్వుతున్న ముఖమున్నది నాకు: అంతేకాదింరా

నాప్రియులందరి కౌసల

చనుత్కారమున్నది నాలో
 నారలసిగచుట్టూ వూసరమున్నది—
 అందలి పువ్వులు అతిమధురాలే
 అందుకే నే నానందింతో
 మైమరచానని అంటారా మీర“న్నది వారాంగన.

2

“దుఃఖమైనాకీ చిరునవ్వును నేర్పెను ;
 పాపమే నాకీ జోష్యం నేర్పెను ;
 హృదయంలోపలి దుర్గంధం
 క్రమ్ముకొనేందుకు కూర్చినదీ పువ్వులు ;
 మృత్యుముఖంలో దూర్చిన తలతో
 కకసారిగ విరజిమ్మే నా నవ్వుకు
 ఎందుకు నిందిస్తావోయ్ ?” అన్నది వారాంగన.

3

“అది గదిగో కఠిన శిలాకారాగారంలో
 పీడిత జన విముక్తి గీతం
 పాడిన పాపానికి బలిగా
 ధనస్వామి కాహతియై పోయిన ఖైదీ
 మారక్తం మాచెమ్మట
 నైవేద్యంగా ఇడుతూ
 మిగిలిన కంకాలాలే నేనూ నా సోదరులూ.

4

“చూడు. ఈచిరునవ్వుల ముసుగు పెనుక చూడు
 హలాహలం దాచుకొనే నేను;
 అంతులేని దుఃఖంక్రమ్ముకొనే నేను—
 అలసి అలసి సాయంత్రం సొలసిపోవు వ్రాణానికి
 కల్లుముంత అర్పించి
 వజ్రమరచి నిద్రించే వాడు
 మాకన్నా శవం నయం ”అన్నది వారాంగని.

5

మరచకర్కంలో పడి చచ్చే నా సోదరుడూ
 గనిలో పనిలో కృశ్మిన నావాడు
 రిక్షతో ఊపిరి ఆగినవాడు
 రాక్షసరతిలో సుక్రిక్కెడి నేనూ చిరునవ్వుల చింమిట;
 నాజీవిత మాధు అగు సూచన
 నాముఖముకు తెలివెలుగై
 నన్నింకాఅకర్షిత నొనరించును,” అన్నదివారాంగని.

6

ఈచిరునవ్వును చెండావగ చలపోసే నీతిముని
 నాదుఃఖం నాపెదవిని నిల్పానా—
 తలచుట్టా తడిగుడ్డును చుట్టేనా
 నా కన్నును కరిగించి నీర మొలిపించానా? - అవును;

నిజమే నాధారం తరిగిపోవు;
నిజమే నా హృదయం తేలికొను;
కానీ నా కడుపున బడబాగ్నిరేగు "నన్నది వారాంగన.

7

మా అపమానం మేళం నిషేధించ నెంచావే! - చరే
నా ఆకటికేమిటి చెప్తావ్?
సంఘంలో నన్నెట్లాచూస్తావ్?
నా జీవితపరమావధి కేమిటి సీమార్గం? చెప్పు :
పిషంఘ్రింగి చనిపోమ్మనియా?
విలాసమై కృశించమనియా?
యొనలిరంటి కిన్నీరికదేనికిలే! "అన్నది వారాంగన

8

"ఈధిసస్వామి నందనవనమున మందిమారులలో
ముఖప్రీతి ముసుగుధరించుట
కుక్షింభరకవచం దాల్చుట;
మర్యాదనలో మోసిన దుశ్శాసనులంతాకోర్కేలే
రక్తంతో కొనుక్కున్న
చెమ్మటతో కొనుక్కున్న
నపుముసుగును దాల్చునీండి," అన్నది వారాంగన.

నాయకుడితో ఇంటర్వ్యూ.

అతర్వాత నాకు నేరుగా నాయకుడితోనే ఇంటర్వ్యూచేయా
లసిందింది. ముందేతెలిసినంతగానీ అర్థమెందుకు? ఉత్తముడైన
నాయకుడే నిలిచింది—అతడు ఫీరోజాత్తుడు రావచ్చును; ఫీరల
లింగుడురావచ్చును; ఏమైనా రావచ్చును—అతనితో ముఖాముఖి
విష్టాగోష్ఠి చేయాలనే ఉబలాటం నాలో బయలుదేరి ఒకరోజున
వారిపర్యటనం చేసుకున్నాను. ఆనాడు :

నేను : చెప్పు చెప్పు గాడిదా

కథనుచెప్పు వాడిగా

వారిసికొంటు పోడిగా

సీబ్రితు కీనాటిదా ?

గాడిద : చేపలు ఎగిరినప్పుడూ

అడవులు నడచినప్పుడూ

మర్త్యులు ముల్లుకొనను మొలచినప్పుడూ

కాబిలి నెత్తుటి మడుగునప్పుడూ

పాలకడలిలో శేషశయుని

గాడ్తులోంచి బ్రహ్మకు

తోబుట్టువుగా జన్మించాను.

నేను : నమోనముక ::

గాడిద : ఆఁ! ఏమనుకొన్నవ్ ?

మాంత్రికుని శిరస్సుతోటీ

తాంత్రికుని నయనాల్ తోటీ

కొంగరెక్కలవంటి చెవులతోటీ

దయ్యంబడుగుల నడకలతోటీ

చతుర్బుజుండనై జన్మించాను.

నేను: శుక్లాంబరధరంవిష్ణు శశివర్ణం చతుర్బుజం

ప్రసన్నవదనంధ్యాయేత్ సర్వ విష్ణోపశాంతయేత్.

గాడిద: నాతంబురపాట మాని

పృథ్విమీద కన్నువేస్తై

నాసంగీతపు అవస్వరానికి

శేషబాబు బుస్సుమంటె

నల్లవాడు గ్రహియించీ

నల్లవాడె శపించాడు.

నేను : ఓహో అదాకదా ?

గాడిద : వినవోయ్ గాడిదా ముందు....

నాటినుంచి నేటిదాక

మూగనై నారహస్యాన్ని

ఎడదలోనే పుడచుకొన్నాను.

నేను : ఎంతకష్టం, ఎంతకష్టం, దారితప్పిన....

గాడిద : ఓయి వెర్రివెంగళాయీ !

నావెన్నెల రోజులు నీవెరుగవరే

తియ్యని కాలం కాస్తా

నా వదలుటైన నలగిపోయే

ఎరుగుదువా నాచెవులకు

శంఖం ఊదిన రోజుందని ?

నాదెక్కలకొస వ్రేళ్లుండిన

గతకాలం నాకుందని ?

నేను : ఆహా ! తరువాత ?

గాడిద : ఓ, ఓ, ఓ, ఓ, ఓ

ఆరాత్రి.

....గతాన్ని చలచుకుని నాచురుగు ఎంత ఓండ్రపెట్టినా ఆరిపోయిన దీపం గతం : భవిష్యత్తుకు వెలుగునివ్వలేదు. ధూతకాల దొన్నత్యాలోక పెనుభూమి మైనపుణ్ణి కర్తవ్యతా విముఖుణ్ణి చేసినంతకాలం అదిని జీవితం ఇంగువకట్టిన గుడ్డ. నేతులునాకిన తాతల మూతులునాకి కరువునింపుకొలేం కదా ?

ఈ భయంకర శీమూతావ్విరిమైన అర్ధరాత్రి ఎప్పుడు గడు

బ్రింది ? ఈ ధాత్రీకి నవవసంతోదయశ్రీలు ఎప్పుడు ఆనిస్తాయి?

ఈరోజానికి నవకాంతులు వస్తాయా ? ఈ మానవాళి
భవిష్యత్తు కంటుందా ?

ప్రశ్నలు ! ప్రశ్నలు !! ప్రశ్నలు !!!

“దారి పొడుగునా
ముళ్లపొదలతో
మోటరాళ్లతో
గుట్టలదాటి
నేస్తం, ఎంతవరకు మనయానం ?”

“తప్పదులే తుదిదాకా.”

“ఇంతనిష్ఠురము
ఇంతకష్టమయి
ఇంతవెష్టతో
ఎంతకాలమీయానం ?”

“తెల్లవార్లురా నేస్తం.”

“కన్నుకాననీ
కాళరాత్రిలో
దారిపొడుగునా
కననా దీపం ?”

“నాచీకటుల
రాజరాత్రిలో
వేగుచుక్కయే దీపం.”

“అయ్యో
దిక్కు తెలియకా
కన్ను కానకా
తడుముక్లామతు
ఎట్లాగడవిడమీరాత్రి?”

“కొనకూపిరితో
కొనఅశలతో”

“ఇంతవరకు
ఈచీకటి దారిన
ముళ్ల పొవలనూ
రాళ్ల గుడ్డలనీ
కొండలదాటి
వెలుగు పొందిరా
ఎవరైనా నేస్తం?”

“శశిమదమాదులనీ
లకలాదిమంది.”

“అన్నల్లారా
 లక్ష్మల్లారా
 మీతోసమాన
 భాగస్వామిని
 పిచ్చానంటే
 ఆదరింకురా ఒకరైనా?”
 “చాలా చీరీ
 అతడూ ఆమె..”

చీకటివలె మృత్యువు మనర్ని అహర్నిశలా ఆవరించి
 మన బృందయాల్లో భయాంఘోకనల్ని వెదకబుతున్న సమ
 యంలో,

నేటిరాజకీయాలు కేవలం వ్యాపారిరంగాలై (నిజాయీ
 తీని) “ఇచ్చి (మంత్రిపదవులు) పుచ్చుకొనే” సిద్ధాంతాలమీద
 నడుస్తున్న సమయంలో,

నేటిరాజకీయ పక్షాలు కొద్దినుంది స్వార్థం కోసం బహు
 జనుల పిచ్చితనాన్ని ప్రకౌపింప జేస్తున్న సమయంలో,

నేటి సమాజంలో ఒకవర్గం—సర్వసుఖాలుపొందే వర్గం
 ఒకటి ఒంటి పెదవితోనే నవ్వుతున్న సమయంలో,

మనిషిలో ఏకాకితనమా : ఒంటిపులి రాకాసితనమా :
 బలహీనుని పారుబోతుతనమా : నీ అడుగులశాడల్లో విజ్ఞా
 నాన్ని వెతుకుతున్నాడు మనిషి.

కాచకురా మనిషీ నీళ్లని : బ్రాజ్ఞానవం కాదెప్పటికీ :
వల్లించకు నాయనా నీతున్ని; పంపిబట్టవ్ ఎప్పటికీ మనకి :

భయం విడుపు ముందు; భవిష్యత్తు నీదే; ఆలోచించు
నరుడా : అమగు ముందుకెయ్యి :

ఈపర్వమాన జీవితాన్ని ఆలోచించలేను; ఇందు ఒక్క
క్షణంకూడా విశ్రమించలేను ; మంచి మలుచుకొన్న భావివైపు
పరిగెడుతున్నది నామనస్సు. చిరకాలపు మానవ తపస్సు
వ్రేల్చిందిక హవిస్సు.

భయంలేదు నాయనా! అర్థరాత్రి ముగిసింది. ఇక రాను
న్నది ఉదయసంభ్య; అదే యుగసంధ్య. స్వర్గలోకం భూమిపై
అవతరించనున్నట్టు 'అరోరాబోరియాలిస్' కాంతుల అరుణ
రాగాలు ఉత్తరాదినుండి ప్రసరించటం చూడటంలేదా ?

దిగులు విడుపు విద్యార్థి :

దిగులు విడుపు ధీమంథా :

దిగులు విడుపు కార్మికా :

దిగులు విడుపు కర్షకా :

దిగంతముల దివ్యకాంతి

దృగంతముల న్యన్నాద్రాంతి

అదే కాంతి, అదే క్రాంతి, అదే సంక్రాంతి :

ఉదయ సంధ్య.

వైతాళికుడు.

వృత్తి తీసుకొన్నా. సంఘటిచిరాన్ని పరిశించి, పరిశోధించి, అలసి, చెల్లగా తాగిమ్మకంటూ దుఃఖతిమిరాలు భాగ్యోపయోగ రుగాలతో పెనగులాడుతున్న సమయంలో.....

నేనా? నేను నేనేనా? నేను ఉన్నానా? అనే మీమాంసతో ఇదమిదమని తేల్చే శక్తిలేక, వివిధతమైన ప్రతీతి నుచ్చితవంటూంచే, అంతర్గతమైన ప్రతీతి నుచ్చితవంటూంచే— ఏదీ నమ్మలేక బ్రతికలేని మనిషి సమాజమే బండరాయ్య అనుకొంటూ....

ఓహో! ఇటువచ్చే ఓ సామాజికుడా! భోభో ఇటువచ్చే ఓ నాయకుడా! హలో! ఇటువచ్చే ఓ నాగరికుడా!

పాతగోడలకి కొత్త వెల్ల వేసే మీరంతా ఆపాతకాంక్షని చూల్చి కొత్తగోడలు కట్టాలని ఆశ్రయించిన ఈ నవయుగ వైతాళికుని సమాధి వద్దకి రండి. ఈ సమాజ వ్యవస్థనే మారుస్తామని ఆయనపై ప్రమాణంచేసి చెప్పండి. ఆయన ఆత్మశాంతికి ప్రార్థించండి!

ఓహోహో బాటసారి ;

వింటావా? చిన్నకథను !

కలలకత ఒక్కొక్కాడు

నిజజీవిత జన్మగాఢ
సాధారణ వగగాఢల
నేననలే చెప్పబోను ;
ఓహోహో బాటసారి !
ఘనుడే మన కందుకూరి : :

సాటిలేని ప్రతిభ కలుగు
అసమానుడ పీవైతే,
అదృష్టద్వారణంధముకడ
వెలిపొందిన ఓమనిషీ !
ఇటుపరుపుము సానుభూతి—
నిరుపేదయె కందుకూరి :

కళలమీటు కిన్నెరతో
పాటపాడు కవివైతే
ఈస్మశాన సమీపాన
నడయాడే బాటసారి!
గుండెపిప్పి తొంగిచూడు
స్థిరుడయ్యా కందుకూరి!

తనరచనా పటిమతోడ
ఏ సంఘం బాగుపడెనో;
తన సంస్కృతి ఘటనతోడ

నిజజీవిత జన్మగాఢ
సాధారణ వగగాధల
నేననలే చెప్పబోను ;
ఓహోహో బాటసారి !
ఘనుడే మన కందుకూరి : :

సాటిలేని ప్రతిభ కలుగు
అసమానుడ పీవైతే,
అదృష్టద్వారబంధముకడ
వెలిపొందిన ఓమనిషీ !
ఇటుపరుపుము సానుభూతి—
నిరుపేదయె కందుకూరి :

కళలమీటు కిన్నెరతో
పాటపాడు కవివైతే
ఈస్మశాన సమీపాన
నడయాడే బాటసారి:
గుండెపిప్పి తొంగిచూడు
స్థిరుడయ్యా కందుకూరి:

తనరచనా పటిమతోడ
ఏ సంఘం బాగువదెనొ;
తన సంస్కృతి ఘటనతోడ

ఏదేశం జ్వలియించెనొ;
ఆదేశం, ఆనంఘం ఋణంపడిన
నిజపురుషుడు కందుకూరి.

నరులపైన, రచనపైన,
శ్రేయమార్గ వర్తనమున
ఏకాంతిని బరపెదవో,
ఏతీరున చూసెదవో,
అట్టివాడు! ఉత్కృష్టుడు
ఉజ్వలుడౌ కందుకూరి

న్నేహపాత్ర ఔచిత్యం
ఎవనియందు వెలిగిందో
అట్టిజీవి చల్లారుట
జాలికంటి నీటికణం
రాలదగిన సమయస్మృతి ;
ఘనుడయ్యా కందుకూరి :

అరుణతార పాడిచింది.

నేనున్నా ప్రమాణం చేశాను. నేనున్నా పీఠేశలింగు
పంతులుగారు తీర్చిదిద్దిన ఆదర్శపథాలతో తిరుగులేని యాత్రను
కొనసాగి చాలని సంకల్పించాను.

సమాజ సంస్కరణ సాగాలంటే ముందు భౌతిక బానిసత్వం తొలగిపోవాలి. ఈ బానిసత్వాన్ని ప్రతిష్టించేందుకే చెరసాలర్ని, కారదాలనీ, ఉరికొయ్యర్ని సృష్టించి - ప్రభువులు మానవ చైతన్యాన్ని బంధించి పశుత్వాన్ని ప్రతిష్టించారు.

ఆ పశువు విజృంభిస్తున్నది. దాన్ని చెలరేగ నివ్వరాదదు. దానిరంకెన్ని అబచివేయాలి. దానిఉరకల్ని అరికట్టాలి.

ఆ సుకల్పంతోనే పిడికిలి గట్టిగా బిగించి అరిచాను:

బోయీల్ మోసే పూలపల్లకీ !

కూలీల్ కట్టిన రాజభవనమా !

రాజులు ఎక్కే సింహాసనమా !

న్యాయంచెప్పే మునసబులారా !

స్వేచ్ఛను అణచే కైలధికారీ !

గుర్తించండోయ్ గుర్తించండి !

మీ బధిరాంధక అధికారంలో

అడుగున నలిగి, పక్కకు అణిగి

రోదించే ఆ బానిసజీవుల

ఆకర్షించిన అర్తవరావం

గుర్తించండోయ్ గుర్తించండి.

మీ బధిరాంధక అధికారంలో

సార్ల తో చేసిన మీ దోహం

అణచిందీ ఆమాయకుల్ని.
 రావడికం నాదేనంటూ
 చలపోనే నై నిరర్థం
 స్వతంత్రమే నాదేనంటూ
 బంధించే ఇసుక గొలుసుయా,
 అధికారిం నాదేనంటూ
 ఉరివేనే చండననీతి,
 మహారాజుల భూషణమంటూ
 సామాన్యుని పీల్చే రుదాయి
 కొరడాలు, చుపాకిగుండ్లు
 ఇవ్వన్నీ రాజరికాలా?
 —ఇవ్వన్నీ ఇకపై నిలవవు.
 సామాన్యుని ప్రతికారమిక
 ప్రజ్వలమై జ్వాలల చిమ్మి
 అధికారుల నిరోధశక్తుల
 తక్షణమే మారణహోమం
 చేస్తాయని గుర్తించండి.

ఎన్నెన్నో నామాల్ రూపాల్
 ధరియించెను రాక్షసతత్వం
 చీకటియై, పిశాచగుణమై.
 ఫాసిజమై, సామ్రాజ్యమై

చెలరేగుట లింక భరింప.
 సామ్రాట్టుల దౌర్జన్యాలను
 దూషించును దేవుడు నరుడు!
 బానిసలై కటకటలాడే
 జాతులకే నెత్తురు పొంగును;
 చిరకాలపు తీరని కోరిక
 నిరాశతో గుండెలు చీల్చెను—
 కరుణించిన మానవ ప్రేమలు
 భరియింపక నేల కూలినవి :
 రెపరెపమండీకరుణ కాలినది—
 కన్నీరిక కార్చుంవాటికి
 రాకానికి దండంపెడుతూ
 స్తుతిచేస్తూ కూచోం ఇకపై
 గర్వించిన తపకుల నిదిగో
 పూజించిన దయ్యాన్నిపుడే
 తక్షణమే హోమం చేస్తాం.
 తిరుగుబాటు చెలరేగిందదిగో,
 అదిగదిగో కోటలు కూరెను
 అరుణతార పొడిచిందిక.
 మానవుడా : పోయేదేమిటి ?
 బంధనములు, బందెలదొడ్డి ;
 శాసనములు దండన లికపై

లేచిచూస్తూ ఓ చూసవుదా !
 చూసవులే ఒకపై, సమమై
 కులాల, రెగలన్, జాతుల త్రెంపి
 పరశురాములై 'రాజులతోసి
 అటనుకట్టి. పరిడాస్సాములై
 భూక్షేత్రం పండిస్తారు.

సంజాయిషీ.

.... ఇంక నేను చెప్పకోవలసిన సంజాయిషీ కూడా ఉన్నది.

సమాజమనే బ్రహ్మాండమైన యంత్రంలో నేనుకూడా ఒకచిన్న భాగాన్ని. నాకున్నా ప్రత్యేకమైన ఆకారం, ఉపయోగం, పని ఉన్నవి.

సమాజమనే బ్రహ్మాండమైన యంత్రంలో ఒకచిన్న భాగానైన నేను లేకపోతే ఆయంత్రం లిరగదు. ఆ సంగతి నాకు తెలుసు. యంత్రమే లేకపోతే నేనుకూడాలేను.

సమాజమనే శరీరానికి కవినైన నేను అత్యుచితము. నేనులేని ఆశరీరం శవం; ఆశరీరంలేని నేను దయాన్ని.

పురుషులకీ చావుకీ మధ్య నివసించే నేను నాసంజాయిషీని వినిపిస్తున్నాను.

నేనే నీటివిత్తాన్ని; ఆత్మని; హృదయాన్ని; మేధానరుడా !

తాడితులకు, వీసీతులకు,
కార్తికులకు, కలిన్నేను;
కన్నకులకు, కూరేలకు;
దానిసలకు కవిన్నేను;
‘పాపాత్ముల’ కవిన్నేను.
నహోదయల చెమటపైన
శ్రామికకుల శ్రమలపైన
రావ్యాలను వ్రాస్తాను;
“సుఖస్వాస్థిక డీవితమ్ము”
నోచుకొనని ‘దౌర్భాగ్యుడ’;
తీరికింతయైనలేదు
అట్లవా తలపోర్చితైన,

గాయపఱచు హలమంటే
భూతలమున కేమి ప్రేమ ?
చీల్చివైచు చుక్కానిని
సముద్రమా, ప్రేమించును ?
భూగర్భాన్నిముడు గనులు
దోచుదొంగకై ఏడ్చునె ?
శ్రాంతిలేని శక్తులతో
ఓర్చిచూపు వంతెనపై
జాలిపడునె మహానదులు ?

నందనపన మంద మంది
మలయానిల దోరికర
షిరాచేగు త్రిరికయా
“హాహాత్ముల” రవిన్నాడు :

మట్టికామ మీదేర్చగ
కుమ్మరిసారెను త్రిప్పడు;
ఆకాశం ఉల్కర్షకు
జవాబుగా నేకట్టిన
రెక్కల విప్పడు;
నానిర్మిత భరత్యహర్మ్య
స్తూపాలే భూకాంతల
చూపువేళ్ళు.

శిథిలకుడ్య పరిసరాన
నీడవెలుగు మిశ్రమించు
శాంతులతో జాబిలి
వెన్నెల కురియును.
కాళరాత్రి సౌందర్యం,
కన్నతల్లి హస్తాల్లో
ఆకలిచే కుమిలే శిశువుల
రోదనలో ప్రతిబింబించును.

* * * *

ఇది భయానక దారుణ విలయ సమయ
మిందు భీభత్సదేవి తాండవ మొనర్చు :

* * * *

తాడితులకు, పీడితులకు,
కార్మికులకు కవిన్నేను ;
కర్షకులకు, కూలీలకు
బానిసలకు కవిన్నేను ;
“పాపాత్ముల” కవిన్నేను.
కార్మికునికి పక్కనిలచి
సుత్తివినరి చూపిస్తా ;
కూలీతో, కొడవలితో
విప్లవాన్ని సాధిస్తా ;
తాపీతో చేయికలిపి
సమతల మొనరించేస్తా ;
లోతులెరిగి నదుల కెదురు
చుక్కానిని పట్టిస్తా ;
దూరదూర సంధ్రాలకు
పడవనడిపి వలవేస్తా ;
కొండచరియలోని బిలం
మందు నింపి పేలుస్తా ;

ఇదిగిదిగో గొడ్డలికొన
 నెత్తుటిలో స్నానమాడు ;
 తాడితులకు విముక్తిలక్ష్యం,
 పీడితజన స్వర్గం నాదే ;
 బాధితులకు రాచబాట
 ఇక నేనే చూపిస్తా !
 పంటకాల్వలోని మురికి
 నిక నేనే తొలగిస్తా !

[కంటిలోన వత్తిడుకొని
 కాళరాత్రి పడక గదిని
 ఒంటరిగా దీపంవలె
 నాకోసం వేచియుండు
 ప్రియురాలొక స్వప్నంలా—
 అయితే నాకా ?—
 తీరికింతయైన లేదు
 అధవా తలపోతకై న.]

తాడితులకు, పీడితులకు
 కార్మికులకు, కవిన్నేను;
 కర్షకులకు, కూలీలకు;
 బానిసలకు కవిన్నేను;
 'పాపాత్ముల' కవిన్నేను.

యజ్ఞదీక్ష.

.... తన ఇల్లుచక్కదిద్దుకోవాలని, తన ధాషను తాను అవ్వసించాలని ఏనాటినుండి తాపత్రయమో అంధుడికి

.... అటు ముస్లింజులుం ఉర్దూనుతెచ్చి, ఇటు ఇంగ్లీషు 'ఈగో' ఇంగ్లీషును రుద్ది, నేడుబాత్తరాహుల 'అహం' హిందీని ఇచ్చి, తెనుగువాణ్ణి తెనుగుమాట్లాడకుండా, తెనుగువాణ్ణి తెనుగు బ్రితుకు బ్రితకకుండా చేస్తున్నవి.

ఎన్నాప్పు భరిస్తాడు అంధుడు? అంధుడు ధాషాపరశేష భోగి. ధూధారాన్ని భుజంమార్చుకుంటాడు; తప్పదులే విలయం వస్తుంది.

ఓర్పులేదిక మాకు ఒక్కక్షణమైన
ఒప్పులేమీతీరు ఒక్కతృటియైన

అంధుడంటే అవరతిదిశేషువు సుమ్ము
సహనమ్ము అతగాని కెనలేని సొమ్ము
ఎవడు సహించురా తననాల్కచీల్ప ?
ఎవడు భరించురా తన కొంపకూల్ప ?

ఓర్పులేదిక మాకు ఒక్కక్షణమైన
ఒప్పులేమీతీరు ఒక్కతృటియైన

తనభాష తనవీస తనువుతో యాస
బానిసత్వం తెల్లవదెనే ప్రియాస !
ఎవరు బంధించారు నాగేంద్రునిపుడు?
ఎవరు ఎదిరించారు నాగేంద్రునిపుడు?

ఓర్పులేదిక మాకు ఒక్కక్షణమైన
ఒప్పలేమీతీరు ఒక్కతృప్తియైన

బాలనాయనిభేటి బహునాయనిధాటి
ద్విగంతముదాటి లేదనునుసాటి
సాదురేగితె ఇంక విడువదుర క్షణము
ప్రాణహానికి నిజం, ప్రాణమే ఫణము

ఓర్పులేదిక మాకు ఒక్కక్షణమైన
ఒప్పలేమీతీరు ఒక్కతృప్తియైన.

అంజలి.

అతిశేషుడు భుజం మార్చాడు ; ధూలోకం కంపించి
పర్వతాలు పలేలు మన్నాయి. చెట్ల తలలు నేలనుధీకొన్నాయి.
నెగలుముస్తూ, పొగలెగస్తూ లావా ప్రవహించింది. మహా
సముద్రాలు కల్లోలపడ్డాయి.

ద్విహృతేఽస్మి పొట్టి శ్రీరాముడు పరమపదించారు;
ఆయన ఆత్మబలిదానం గ్రహించిన రాక్షసులు తనివారు. శ్రీరా
మునిభక్తులు తమరక్తంతో తిలాంజలిఘటించి తర్పణలిచ్చారు.

ఆంధ్రులకు పర్వదినమది : చిరంతన స్వప్నఫలమది !

అర్పించండి అంజలి :

జోహార్లు జోహార్లు పొట్టి శ్రీరామా :

అంధ్రజాతికి నీవు అనువులిచ్చావా :

పేరుకై రాముడని అన్నారెగానీ
రాముడన నీముందు ఎంతరాస్వామీ
ఆనాడు ఆరాముడడవికేతెంచ
తోడుకానివెళ్లెరా సతిని సోదరుని;
ఏతోడు నీదైన లేకుండనీవు
ఆకులలములుగాని అన్నమ్ముగాని
ఆరగింపకనీవు ప్రాణమిచ్చావు.

॥జో॥

కలదుకై కమ్మరా సాటిగామీకు
రాజ్యమ్మువదలుకొను గతిని రాముండు;
రాష్ట్రమ్ముసాధించు కతనగానీవు
జాతిగరువమునిల్పు జాతికాపాడ
జాతి జీవమునిల్పు జాతినిలుపంగ
భృవతారలై చరిత నివసించినారు

॥జో॥

పంతమున భీష్ముడని యందురేగాని
పట్టిచూడగ భీష్ముడెంతరా నీకు ?
తండ్రికోసమే అతడు పట్టి భీష్మింప
జాతిజీవం కొరకు భీష్మించి నిలచి
జాతికయి జీవమ్ము లర్పించి నావు.

॥జో॥

ACCNO. 1648
సత్యమున కీషత్తుతావులేదంటు
హృదయాన నైరాశ్యమలముకోగానే
దిక్కుతోచని మూడుకోట్ల ఆంధ్రులను
పురికొల్పి మరివిడిచి ధృవుడవై నావా ?
ముక్కోటి గొంతుకలు ఎలుగై త్తినేడు
చాటుచున్నాయిరా నీదీక్షనిపుడు

॥జో॥

శోకించకే ఆంధ్రమాతా ! పునీత
పొట్టి శ్రీరాముడే చూపెనేదారి ;
ప్రతి ఇల్లు ప్రతిపల్లె ప్రతివాడునేడు
ఆంధ్రరాష్ట్రపుదీక్ష వహించినారు
ఒక్కొక్క దొక్కొక్క శ్రీరాముడౌతు
రాష్ట్రసిద్ధికి ముందు కురికారుచూడు.

॥జో॥

మంగళం.

.... ఇంతకాలానికి గొడ్డువోయిన ఆంధ్రభూమి ఫలిం
చింది. నేడు ఆంధ్రులమంతా ఒక్కటి !

.... నిలబడింది మన తల్లి చల్లనిమూర్తి పాల శిశువై
మనముందు.

.... అన్నల్లారా : మీ ముద్దులు కురిపించండి :

.... చెల్లాయిలూ, ఎత్తుకొండి మీపాపని.

.... బాబుల్లారా : మీబిడ్డలో మీపోలిక చూసుకోండి:

.... పేరంటాళ్లంతా మంగళం పాడండి.

కడుపు చల్లని తల్లి : మా మాతెనుగు తల్లి :

పిడికిటిని కొడవటిని దీవించవమ్మ :

మముకన్నమాతల్లి : మాపాలవెల్లి :

సీవల్లనేసాగు మాబ్రితుకుబాగు

పచ్చపచ్చనితల్లి : బంగారుతల్లి :

పాడిపసుపులరాణి : పరమకళ్యాణి :

కడుపుచల్లనితల్లి : మా తెనుగుతల్లి :

పిడికిటిని కొడవటిని దీవించవమ్మ :

....అనంతమైన మహాప్రవాహం ఒకటి సాగిపోతున్నది:
అది కాలప్రవాహంకావచ్చు; లేదా కాలప్రవాహంలో అంతర్భా
గమైఉన్న ఉన్నత కావ్యప్రవాహంకావచ్చు.

....ఏమైనా ఈ ప్రవాహం అనాది; ఈ ప్రవాహం
అనంతం; ఈ ప్రవాహం చిరకాల

[రచనాకాలం : 1944 నుంచి 1954 వరకు]

గాడిద : ఆఁ! ఏమనుకొన్నవ్ ?

మాంత్రికుని శిరస్సుతోటి
తాంత్రికుని నయనాద్ తోటి
కొంగరక్కలవంటి చెట్టలతోటి
దయ్యంబడుగుల నడకలతోటి
చతుర్భుజుండనై జన్మించాను.

నేను: కుక్లాంబరధరంవిష్ణు శశివర్ణం చతుర్భుజం
ప్రసన్నవదనంఛాయేత్ సర్వ విఘ్నాపశాంతయేత్.

గాడిద: నాతంబరపాట మాని
వృద్ధిమీద కన్నువేస్తై
నాసంగీతపు అపస్వరానికి
శేషబాబు బుస్సుమంటె
నల్లవాడు గ్రహించి
నల్లవాడె శపించాడు.

నేను : ఓహో అదాకదా ?

గాడిద : వినబోయిగాడిదా ముందు....

నాటినుంచి నేటిదాక
మూగనై నారహస్యాన్ని
ఎడదలోనే మడచుకొన్నాను.